

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Lucie Francová, DiS.

Sanace rodiny jako forma prevence sociální exkluze

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 20. 04. 2018

.....

Francová Lucie, DiS.

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Dagmar PITNEROVÉ, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za její ochotu, vstřícnost a cenné rady, které mi poskytla. Poděkování patří také mé rodině a přátelům za podporu po celou dobu mého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lucie Francová, DiS.
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Sanace rodiny jako forma prevence sociální exkluze
Název v angličtině:	Family recovery as a form of social exclusion prevention
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřena na sanaci rodiny jako na konkrétní způsob sociální práce s rodinou. Hlavním cílem je teoreticky vymezit problematiku sanace rodiny a prostřednictvím rozhovorů analyzovat zkušenosti vybraných členů multidisciplinárního týmu s pořádáním případových konferencí.</p> <p>Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola charakterizuje rodinu, její funkce, typologie a zabývá se také současnými problémy rodiny. Druhá kapitola popisuje význam, hlavní smysl a rizika sanace rodiny, její legislativní ukotvení, dále nástroje, které slouží ke zmapování situace ohroženého dítěte a také zmiňuje České centrum pro sanaci rodiny. Třetí kapitola se věnuje případovým konferencím, její multidisciplinární spolupráci a konkrétnímu průběhu. V rámci této poslední kapitoly je popsána i péče o ohrožené děti.</p> <p>Praktická část je zaměřena na praktické zkušenosti a postřehy vybraných členů multidisciplinárního týmu s pořádáním případových konferencí.</p>
Klíčová slova:	Rodina, sanace rodiny, případová konference, multidisciplinární tým, ohrožené dítě, ohrožená rodina, sociální práce s rodinou.

Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis is focused on family recovery as a specific way of social work with family. The main aim is to theoretically define to issue of family recovery and through interviews to analyze the experience of selected members of the multidisciplinary team with the organization of case conferences.</p> <p>The theoretical part is divided into three chapters. The first chapter characterizes the family, its functions, typology and also deals with the current family problems. The second chapter describes the importance, the main purpose and risks of family recovery, its legislative anchoring, as well as the tools that are used to map the situation of the endangered child and also mentions the Czech center for family recovery. The third chapter deals with case conferences, multidisciplinary cooperation and a specific course. Within this last chapter is described the care of children at risk.</p> <p>The practical part is focused on the practical experience and insights of selected members of the multidisciplinary team with the organization of case conferences.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Family, family recovery, case conference, multidisciplinary team, endangered child, endangered families, social work with families.
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 Rozhovor – sociální pracovnice ZDVOP</p> <p>Příloha č. 2 Rozhovor – speciální pedagog, vedoucí vychovatelka ZDVOP</p> <p>Příloha č. 3 Rozhovor – psycholog ZDVOP</p> <p>Příloha č. 4 Rozhovor – vedoucí oddělení OSPOD</p> <p>Příloha č. 5 Rozhovor – vedoucí SASRD</p> <p>Příloha č. 6 Rozhovor – zástupkyně ředitelky, výchovný poradce, učitelka na ZŠ</p>
Rozsah práce:	65 stran + přílohy
Jazyk práce:	Český

OBSAH

ÚVOD	7
1 Rodina jako základní sociální instituce.....	8
1.1 Význam rodiny	8
1.2 Základní funkce rodiny	10
1.3 Typologie rodiny.....	12
1.4 Současná rodina	16
2 Sociální práce s rodinou – sanace rodiny	21
2.1 Legislativní ukotvení	21
2.2 Vymezení a hlavní smysl sanace rodiny	23
2.3 Možná rizika a úskalí sanace rodiny	25
2.4 Nástroje mapující situaci ohroženého dítěte a jeho rodiny.....	27
2.5 STŘEP – České centrum pro sanaci rodiny, z. ú.	31
3 Případová konference jako základní nástroj sanace rodiny	33
3.1 Případová konference a její charakteristika	33
3.2 Multidisciplinární spolupráce v rámci případové konference	35
3.3 Průběh případové konference	37
3.4 Péče o ohrožené děti	39
4 Výzkumné šetření.....	43
4.1 Cíl výzkumného šetření	43
4.2 Metodologie, organizace a cílová skupina výzkumného šetření	44
4.3 Vlastní výzkumné šetření.....	45
4.4 Závěr výzkumného šetření	55
ZÁVĚR	57
SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ	58
SEZNAM ZKRATEK	62
SEZNAM SCHÉMÁT	63
SEZNAM TABULEK	64
SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila problematiku sanace rodiny včetně případových konferencí jako účinného nástroje pro práci s rodinou. Myšlenkou ke zpracování tohoto tématu byl nejen osobní zájem dozvědět se více informací a osobních postřehů z praxe, ale také to, že se několikrát do měsíce setkávám s dětmi, u kterých se v rodině vyskytuje nějaký problém – konkrétně v zařízení vyžadující okamžitou pomoc, kde od roku 2012 brigádně pracuji jako vychovatelka a pracovnice sociálně právní ochrany dětí. S těžkostmi v rodině jsem se také v průběhu studia setkala v rámci dlouhodobé dobrovolnické služby v programu Sociálně-aktivizační programy pro děti, mládež a podporu rodiny při Maltézské pomoci v Olomouci, kde jsem v pravidelných intervalech docházela za dívkou, která byla v pěstounské péči své babičky. Osobně považuji případové konference za velmi důležitý a účinný nástroj sanace rodiny. Nejen, že se pojmenují problémy, ale v rámci multidisciplinární spolupráce se ideálně vytvoří plán, jak té rodině účinně a systematicky pomoci. Je však nutné vždy ze strany iniciátora individuálně zvažovat, kdy a za jakých podmínek je vhodné tento prostředek realizovat.

Cílem bakalářské práce je teoreticky vymezit problematiku sanace rodiny a prostřednictvím rozhovorů analyzovat zkušenosti vybraných členů multidisciplinárního týmu s pořádáním případových konferencí.

Bakalářskou práci tvoří čtyři kapitoly. První kapitola charakterizuje rodinu, její funkce, typologie a také současné problémy rodiny. Následuje popis významu, hlavního smyslu a rizika sanace rodiny, její legislativní ukotvení a také nástroje, které slouží ke zmapování situace ohroženého dítěte. Zmínka je zde i o Českém centru pro sanaci rodiny. Poslední kapitola v rámci teoretické části se věnuje případovým konferencím, její multidisciplinární spolupráci, konkrétnímu průběhu a v neposlední řadě i systému péče o ohrožené děti.

V rámci výzkumného šetření byl zvolen kvalitativní přístup, konkrétně metoda rozhovoru. Cílovou skupinu tvořili vybraní členové multidisciplinárního týmu, kteří mi zprostředkovali praktické zkušenosti a postřehy s pořádáním případových konferencí.

Problematice rodiny, sociální práce s rodinou, sanace rodiny včetně případových konferencí, se věnuje zejména BECHYŇOVÁ Věra, KONVIČKOVÁ Marta, DUNOVSKÝ Jiří, MATĚJČEK Zdeněk, MATOUŠEK Oldřich či SOBOTKOVÁ Irena. Ze zahraničních autorů pak DUBOWITZ Howard společně s DEPANFILIS Diane.

1 Rodina jako základní sociální instituce

Rodina je velmi důležitý a bezpochyby nepostradatelný článek naší společnosti, který prošel obrovským vývojem, kdy jsou z minulosti známé patriarchální rodiny, až po současnost, která je charakteristická rovností mužů a žen. Žena se již nestará pouze o domácnost a děti, ale zastává významnou roli hned v několika oblastech. Také nesmíme opomenout, že rodina v dobách minulých byla zakládána z důvodu udržení si nějakého postavení, kdežto dnes se jedná o dobrovolné rozhodnutí, které je možné z vážných důvodů změnit. Rodinou jako celkem se v současnosti zabývá hned několik oborů, z nich nejvýznamnější postavení má vedle psychologie právě sociální práce. Pokud se rodina ocitne v nepříznivé sociální situaci, kterou může být například ztráta zaměstnání jednoho z manželů, anebo je rodina na pokraji sociální exkluze neboli sociálního vyloučení, otevírá se rodině škála možností, jak danou situaci vyřešit, pokud toho sama není schopna vlastním úsilím. Jednou z možností je právě sanace rodiny, o které pojednává tato bakalářská práce.

1.1 Význam rodiny

Každý vědní obor, který se zabývá problematikou rodiny, má vlastní definici, která je svým způsobem specifická – tedy oborová. To znamená, že jinak bude definovat rodinu psycholog, jinak právník, jinak sociolog.

V této podkapitole čtenář nalezne několik formulací rodiny dle různých autorů.

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.“¹

Rodina je „společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí“.²

¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 9. ISBN 80-86429-19-9.

² HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010, s. 504. ISBN 978-80-7367-686-5.

DUNOVSKÝ a kolektiv chápou rodinu jako „malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti“.³

Sociální politika a její vymezení - „rodina, jako nejstarší a základní sociální jednotka společnosti, je ve většině států předmětem zvláštní podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky, která je nedílnou součástí sociální politiky státu“.⁴

České právní předpisy konkrétně pojem „rodina“ nedefinují. V rámci soukromého práva nalezneme zmínku pouze o tom, že „rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany“. Rodinné právo se pak zmiňuje o rodině v souvislosti s manželstvím, kde je hlavním účelem „založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc“.⁵

Na mezinárodní úrovni, v rámci Úmluvy o právech dítěte, je pro účely tohoto významného dokumentu dítě „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.⁶

Již od nepaměti je rodina zdrojem podpory, kdy v tradičních společnostech běžně fungovala ekonomická a vztahová solidarita, kterou bylo nutné vždy respektovat. Dnes však určitou míru zodpovědnosti na sebe převzal stát. Na straně druhé je rodina i určitým zdrojem stresu, kdy je velmi obtížné sladit své potřeby s potřebami ostatních členů rodiny. I k tomu mohou sloužit sociální služby, které pomáhají s celkovou rodinnou harmonizací.⁷

Ač má rodina důležité a nenahraditelné postavení vůči dítěti, je nutné si uvědomit, že zde existují i další instituce, které mají zásadní vliv na utváření osobnosti dítěte. Jedná se například o školu, přátele, širší rodinu či zájmové kroužky.⁸

³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 91-92. ISBN 80-7169-254-9.

⁴ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktual. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 348. ISBN 80-7357-050-5.

⁵ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

⁶ *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016, s. 3. ISBN 978-80-7421-120-1.

⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 183-184. ISBN 978-80-7367-502-8.

⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele, s. 16. ISBN 80-85282-83-6.

1.2 Základní funkce rodiny

Aby rodina fungovala tak, jak má a naplňovala očekávání svých členů, je nutné, aby plnila základní funkce. Ty na sebe vzájemně navazují a tvoří tak celek. Pokud však rodina tyto funkce neplní, může to znamenat značný problém.

DUNOVSKÝ a kolektiv uvádí čtyři základní funkce rodiny:

▪ **Biologicko-reprodukční funkce**

Můžeme se setkat i s názvoslovím sexuální. Jedná se o reprodukci, početí a porození nového jedince. Tato funkce je důležitá nejen pro samotného člověka, ale zejména pro společnost a lidstvo. Cílem rodinné politiky je v současnosti právě vyšší natalita.⁹

V rámci společnosti je tedy nezbytná ustálená a pevná reprodukční základna. Stát proto disponuje řadou rozmanitých sociálních opatření, které mají zajistit, aby se rodil takový počet dětí, který povede k posílení právě této stěžejní funkce.¹⁰

Pokud se v rodině neobjevují nové přírůstky, ať již z důvodu toho, že rodiče nechtějí nebo nemohou mít děti, anebo se v rodině narodí postižené či nějakým způsobem poškozené dítě, můžeme hovořit o poruše biologicko-reprodukční funkce. Této problematice poruch se věnuje celá řada odborníků a specializovaných disciplín.¹¹

▪ **Ekonomicko-zabezpečovací funkce**

Týká se všech členů rodiny včetně samotného dítěte. Jde o to, že rodina musí mít dostatek finančních prostředků k tomu, aby zabezpečila chod své domácnosti. Nejedná se však pouze o oblast materiální, nýbrž i oblast sociální a duševní, která je též pro rodinu nepostradatelná. Do ekonomicko-zabezpečovací funkce patří i potřebná činnost uvnitř rodiny, jako je například příprava stravy či úklid domácnosti.¹²

Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce se projevuje tak, že některý člen z rodiny odmítá (případně nemůže) pravidelně navštěvovat zaměstnání, a není tak schopen zabezpečit rodinu po stránce materiální. Důvody mohou být různé – může se jednat o mentální retardaci,

⁹ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 92. ISBN 80-7169-254-9.

¹⁰ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 79. ISBN 80-7315-004-2.

¹¹ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986, s. 13-14.

¹² DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 92-93. ISBN 80-7169-254-9.

alkoholismus, delikvenci, nemoc, invaliditu nebo stáří. V dobách socialismu tato porucha nebyla tak patrná a pokud ano, objevovala se jen velmi zřídka.¹³

▪ **Emocionální funkce**

Pojmy jako jsou harmonie, citové zázemí a láska jsou spojovány právě s touto funkcí, která je považována za velmi významnou a potřebnou. Rodinu v této funkci nelze plnohodnotně nahradit, proto je zde její význam stěžejní. Dotýká se zejména dětí, ale nesmíme opomenout i dospělé členy rodiny.¹⁴

Rodina by měla v ideálním případě poskytovat dítěti určitou jistotu a bezpečí, která souvisí zejména s jeho budoucí sebeúctou a sebedůvěrou. Pro dítě je velmi důležitý vnitřní pocit, že je pro jiného jedince, zejména pro své rodiče, důležité a významné. Pokud dítě tento pocit postrádá, získává nelibé informace nejen o sobě samém, ale i o ostatních jedincích. To se může projevat i tím, že se dítě bude cítit ohrožené, neboť se bude domnívat, že svět je nebezpečné místo.¹⁵

Poruchy emocionality mohou být zdrojem mnoha rodinných poruch. Emocionální funkce bývá narušena v případě rodinného rozvratu, rozchodu rodičů, nedostatečného zájmu rodičů a v nejhorším případě i týrání a zneužívání. Poruchami emocionálních funkcí se zabývají zejména psychologové a psychiatři.¹⁶

Velmi závažným důsledkem může být **psychická deprivace**, která vzniká právě při neuspokojení potřeby lásky a jistoty. Jde o jakýsi typ strádání, který je pro dítě nebezpečný.¹⁷

▪ **Socializačně-výchovná funkce**

Socializačně-výchovná funkce patří vedle emocionální k těm nejvýznamnějším. Cílem je především celkový zájem o dítě včetně jeho potřeb, přání, řádné výchovy a péče. Nezbytné je také vzájemné porozumění a umění naslouchat. Pro dítě by měla rodina znamenat určité útočiště, kde se může ukrýt před nepříznivými situacemi společnosti, které jednou bude samo překonávat a čelit jim.¹⁸

¹³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986, s. 14-15.

¹⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 93. ISBN 80-7169-254-9.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 590. ISBN 978-80-7367-414-4.

¹⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986, s. 15.

¹⁷ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010, s. 94. ISBN 978-80-7367-686-5.

¹⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 93. ISBN 80-7169-254-9.

Rodina má směrem k dítěti určité aspirace – očekávání. S tím souvisí tzv. „*Pygmalion efekt*“, který vychází z představy, že jedinec se snáze stane tím, co se od něj očekává. To platí nejen v pozitivním, ale i v negativním slova smyslu. Pokud je tedy hlavní složkou výchovy podceňování a kritika, dítě selže snadněji než dítě, které má v ostatních členech důvěru a je neustále z jejich strany podporováno a povzbuzováno.¹⁹

Pokud je tato funkce narušena, důvodem mohou být následující závažné skutečnosti – rodiče se nemohou starat o dítě, rodiče se nedovedou (neumějí) starat o dítě, rodiče se nechťejí starat o dítě, rodiče dítě týrají a zneužívají, případně se rodiče o dítě starají nadměrně. Nejzávažnějším důsledkem je samotné odebrání dítěte z rodiny, kdy dochází k tzv. sociálnímu osiření a je narušena oblast psychická, sociální i somatická.²⁰

1.3 Typologie rodiny

Za základní a velmi jednoduchou typologii lze považovat rozdělení dle **MATOUŠKA**, který uvádí tyto tři typy rodiny:

- **Nukleární rodina**

Nukleární rodina je dvougenerační, což tedy představuje rodiče a dítě, případně děti.²¹

„Ve většině tradičních společností byla nukleární rodina více či méně integrována do širších příbuzenských vztahů. Pokud v jedné domácnosti žijí kromě obou rodičů a jejich dětí i další blízcí příbuzní, hovoříme o rozšířené rodině. Její součástí mohou být prarodiče, bratři a sestry se svými manželskými partnery, tety, synovci apod.“²²

- **Orientační rodina**

Orientační rodina je oproti prokreační taková rodina, do které se narodíme.²³

¹⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 590. ISBN 978-80-7367-414-4.

²⁰ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986, s. 16-22.

²¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 177. ISBN 9788073673680.

²² GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 156-157. ISBN 80-7203-124-4.

²³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 177. ISBN 9788073673680.

Dítě si z původní (orientační) rodiny odnáší určité vzorce chování, které pak následně napodobuje a aplikuje v rodině nově založené – tedy prokreační. Zpravidla se syn ztotožňuje s otcem, dcera pak s matkou. Větší pravděpodobnost napodobení nastává u rodičů laskavějších a vstřícnějších. Dítě si do nové rodiny prostřednictvím onoho vzorce přenáší například vztah k opačnému pohlaví, sociální interakce, anebo rozdělení moci.²⁴

- **Prokreační rodina**

Prokreační rodina je ta, kterou založí jedinec prostřednictvím sňatku nebo zplozením dětí.²⁵

S další typologií přišel **DUNOVSKÝ** v návaznosti na dotazník funkčnosti rodiny. Tento dotazník posuzuje osm různých kritérií, jako je například stabilita rodiny, osobnost rodičů, ekonomická situace rodiny, anebo samotný zájem o dítě. Dle získaných tzv. „skóre“ z již zmiňovaného dotazníku, je možné zařadit rodinu do čtyř základních skupin. Platí, že čím vyšší skóre je, tím více je rodina narušena.²⁶

Není jednoduché posuzovat funkčnost dané rodiny. Je nutné, aby pracovník měl dovednosti, které nelze nabýt pouze teoreticky, ale jsou získávány dlouholetou praxí a tréninkem. Další důležitou úlohu hraje čas, který je k posouzení dané rodiny nezbytný. Dunovský upozorňuje dále na to, že sociální pracovníci v České republice nemají pro systematickou práci s rodinou potřebné školení v terapeutické oblasti. Dále také na to, že mají nadlimitní počet případů, kterým se věnují a mají ve své evidenci. Hodnocení rodiny by se mělo řídit i dalšími neformálními pravidly – např. návštěva podvečer, partnerský přístup či přirozenost.²⁷

Typologie v návaznosti na dotazník funkčnosti rodiny je tedy následující:

- **Funkční rodina**

Funkční rodina je charakteristická intaktností, tzn. neporušeností a plní všechny své základní funkce. Samotné dítě včetně jeho prospěchu není ohroženo. Skóre této rodiny se pohybuje v pásmu 0 až 4 bodů.

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 55-56. ISBN 80-86429-19-9.

²⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 177. ISBN 9788073673680.

²⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 106. ISBN 80-7169-254-9.

²⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 190-194. ISBN 978-80-7367-502-8.

- **Problémová rodina**

Problémová rodina se vyznačuje tím, že některé nebo všechny své základní funkce dostatečně neplní, avšak celkový rodinný systém a ani vývoj dítěte není vážně ohrožen. Problémy rodina řeší vlastním úsilím, případně vyžaduje menší externí pomoc. Pracovníci těmto rodinám věnují zvláštní pozornost. Skóre této rodiny se pohybuje v pásmu 5 až 9 bodů.

- **Dysfunkční rodina**

Dysfunkční rodina se potýká se závažnými poruchami v oblasti svých funkcí, které by měla náležitě plnit. Je zde vážně ohrožena nejen celá rodina, ale zejména řádný vývoj dítěte. Rodina není schopna vzniklé problémy řešit vlastními silami, proto má zde význam sanace rodiny. Skóre této rodiny se pohybuje v pásmu 10 až 14 bodů.

- **Afunkční rodina**

V této rodině se dítě ocitá v nebezpečí, které v krajním případě může skončit i smrtí. Jediným řešením je okamžité odebrání dítěte z rodiny a následné umístění dítěte nejlépe do náhradní rodinné péče, případně do péče institucionální. Sanace rodiny je zde bezvýznamná. Skóre této rodiny se pohybuje v pásmu 15 až 24 bodů.²⁸

Funkční rodina	Problémová rodina	Dysfunkční rodina	Afunkční rodina
0-4 bodů	5-9 bodů	10-14 bodů	15-24 bodů

Tabulka č. 1 – Dotazník funkčnosti rodiny a jednotlivá skóre podle Dunovského (vlastní zpracování)

Další typologie je též zajímavá, slouží primárně sociálním pracovníkům a odvíjí se od základních funkcí rodiny. Autorem oné typologie je **VOILANDOVÁ A BUELL**.

- **Perfekcionistické rodiny** (represivní, úzkostně neurotické, utažené)

Jak již název napovídá, tyto rodiny vyžadují po svých rodinných příslušnících úspěch, kdy vše musí být dokonalé a perfektní. Překročení norem je zde nežádoucí a vyvolávající úzkost. Jestliže se v rodině vyskytne problém, odmítají (kromě rozvodu) státní pomoc. Práce s touto rodinou se vyznačuje kooperativou a celkovou ovlivnitelností.

²⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 106-109. ISBN 80-7169-254-9.

- **Nepřiměřené rodiny** (nezralé, neadekvátní, dětinské, externě závislé)

Potíže a problémy nedokáží řešit vlastními silami a odpovědnost přechází na širší rodinu, komunitu, případně na sociálního pracovníka. Rodina žije převážně přítomností, budoucnost je pro ně nepředstavitelný pojem. Problémy mívají zejména s ekonomicko-zabezpečovací a socializačně-výchovnou funkcí. Ovlivnění je v této rodině při dobré spolupráci možné.

- **Egocentrické rodiny** (prestižní, chladné, rozštěpené rodiny)

Kariéra, prestiž a vysoké příjmy – to jsou pojmy, které lze spojit s egocentrickou rodinou. Postoje v rodině nejsou ideální, neboť se zde nevyskytuje žádná soudržnost a vztahy jsou spíše nápomocné k uspokojení vlastních potřeb. Problémy se týkají většinou manželství, skrytého násilí, hostility vůči jinému členu rodiny, anebo školní docházky a chování dětí, které mnohdy hraničí s delikvencí. Přístup členů rodiny k těm, kteří jim chtějí s jejich situací pomoci, je velmi rafinovaný – tzn. manipulují ve svůj vlastní prospěch.

- **Asociální rodiny** (impulzivní, agresivní, deviantní, delikventní)

Asociální rodina je z výše zmiňovaných ta nejhorší. Jsou zde narušeny veškeré rodinné funkce. Rodina se potýká s takovými problémy, které mohou mít v krajním případě velmi závažné důsledky (syndrom CAN). Jedná se nejčastěji o poruchy socializace, nedodržování norem stanovených společností, dále bezcitné, bezohledné a mnohdy až kruté partnerské soužití, problémy s pracovní morálkou a s prací celkově. V neposlední řadě i problémy s návykovými látkami, jako jsou drogy a alkohol. Práce s rodinou je pro pracovníka nelehká a budoucností též velmi nejistá.²⁹

²⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 195. ISBN 978-80-7367-502-8.

1.4 Současná rodina

Je patrné, že česká rodina prošla obrovským vývojem a neustále se mění její charakter. Historie rodiny je opravdu rozsáhlá a mnoha autory literárně zpracována. V každé historické dekádě se tato základní společenská jednotka potýkala s různými problémy. Ač se situace zlepšuje, i dnes se setkáváme zejména s demografickými změnami, které ovlivňují mnoho aspektů včetně rodinné politiky. Jedná se zejména o vysokou rozvodovost, nízkou natalitu a s tím spojené odkládání mateřství do pozdějšího věku. Dalším problémem je i neefektivní trávení volného času v rodině, kdy na sebe jednotliví členové nemají příliš času aj. Problematika neúplných rodin a syndromu CAN patří k problémům, o kterých se příliš nemluví a jsou stále více aktuálnější.

▪ Problematika neúplných rodin

Podle Velkého psychologického slovníku je neúplná rodina ta, ve které „*chybí jeden z rodičů, ať už v důsledku rozvodu manželství, rozchodu rodičů, nebo úmrtí jednoho z nich*“.³⁰

Pokud nahlédneme do minulosti, konkrétně do šedesátých let 20. století, zjistíme, že tento trend započal zejména díky vysoké rozvodovosti, a také kvůli rození dětí mimo manželství. Takovéto matky byly společností značně odsouvány na okraj společnosti, děti pak provázel soucit a litování. Dnes však tato stigmatizace ustupuje do pozadí. Mění se i věk svobodných matek, kdy se můžeme setkat s ženami ve středním věku. V dobách minulých, zejména díky nedostupnosti antikoncepce a časté nezodpovědnosti, se jednalo o velmi mladé ženy a mnohdy i dívky, které byly ještě nezletilé. Důvodem rodiny s jedním rodičem nemusí být pouze ovdovění, rozvod či rozchod partnerů, ale i svobodná vůle matky. Matka většinou s mužem do budoucna nepočítá, anebo se může jednat o adopci, pěstounskou péči, případně o asistovanou reprodukci, která je však více frekventovanější v zahraničí. I rodina s jedním rodičem může být šťastná a spokojená. Záleží však z velké míry na tom, zda disponuje vnější pomocí a podporou. Samozřejmě jsou stěžejní i jiné faktory, kterými může být například samotná osobnost rodiče. Vždy je to však velmi individuální.³¹

³⁰ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010, s. 504. ISBN 978-80-7367-686-5.

³¹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 170-173. ISBN 978-80-7367-250-8.

„Chce to čas, než si člověk zvykne na roli osamělé matky. Já jsem to opravdu přijala až v minulém roce. Pořád jsem si říkala, že se třeba ještě dáme dohromady, ale když se oženil, musela jsem se té myšlenky vzdát. Tehdy mě to hodně mrzelo, ale dnes si myslím, že to bylo to nejlepší, co se mohlo stát, protože jsem se dokázala vyrovnat s vlastním životem.“³²

Osamělým rodičem však nemusí být pouze matka, ač je to z velké míry převážně ona. Otec je též důležitým článkem, a pokud dojde k jeho absenci v rodině, může to znamenat problém. Jak dívky, tak chlapci bezesporu potřebují mužský vzor. Dle MATĚJČKA se i dobrý otec umí dobře a kvalitně postarat o své dítě – stejně tak jako matka.³³

„I táta, který přijde domů z otravné práce a posadí se k televizi s pivem ruce, je lepší než žádný.“³⁴

Podle výsledků Českého statistického úřadu bylo za rok 2015 realizováno celkem **26 083 rozvodů**, z toho největší část z nich je po 5-9 letech trvání manželství. Avšak od roku 1993 se jedná o nejnižší číslo. Porovnání s rokem 1993 uvádí následující tabulka.³⁵

Délka trvání manželství v letech	ROK 1993	ROK 2015
0	283	205
1-4	8 987	4 193
5-9	8 143	6 066
10-14	4 797	4 409
15-19	3 937	3 549
20-24	2 470	3 289
25-29	1 082	2 268
30+	528	2 104
CELKEM	30 227	26 083

Tabulka č. 2 - Rozvodovost dle délky trvání manželství v roce 1993 a 2015 dle ČSÚ (vlastní zpracování)

³² GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 169. ISBN 80-7203-124-4.

³³ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele, s. 50-53. ISBN 80-85282-83-6.

³⁴ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 169. ISBN 80-7203-124-4.

³⁵ Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Copyright © [cit. 04.09.2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32853391/300002161125.pdf/fafa8c76-289e-42de-8313-b34e6ed2e8ec?version=1.2>

Mohou však nastat i situace, kdy rodina o rozvod nepožádá, ač má k tomu pádné důvody (celkový rozvrat, neplnění rodinných funkcí aj.). Tato forma – někdy nazývána jako **rozvod nedeklarovaný** – může mít díky skryté podobě stejné důsledky jako rozvod faktický. Porozvodové dopady jsou patrné zejména u dětí, kde je ohrožen jejich zdravý vývoj osobnosti. Dítě je zranitelné v každém věku, s přibývajícím věkem se mění pouze reakce na vzniklou situaci. Rozvod pro dítě znamená psychickou zátěž, a to i po rozvodu, kdy není ještě určen styk s dítětem, vyřešeno výživné, případně majetek bývalých manželů. Dále jsou narušeny vztahy k širší rodině, které dítě potřebuje ke své socializaci. Dalšími důsledky může být zhoršený prospěch ve škole, nedůvěra k lidem, v nejhorším případě i antisociální chování, které se nejčastěji projevuje u chlapců.³⁶

▪ **Problematika syndromu CAN**

Syndrom **CAN** (**C**hild **A**buse and **N**eglect) neboli syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je „*jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt*“.³⁷

Příčiny takového chování a následně ubližování dítěti jsou různé. Nejčastějším důvodem ze strany rodiče, případně rodičů, je jejich osobnost, která může souviset se samotným charakterem osobnosti. Další velmi frekventovanou příčinou je duševní porucha jednoho z rodičů, případně jedinec vykazuje známky deviantního chování, tj. jedná se např. o narkomany. K zneužívání a týrání dítěte v rodině může vést i vlastní zkušenost z dětství. Jedná se o velmi nebezpečný jev, který se přenáší z generace na generaci. Dále nesmíme opomenout kulturní a sociální podmínky rodiny, případně vzájemný vztah rodičů, kdy zejména v rámci rozvodu je dítě vtahováno do těchto negativních sporů.³⁸

Mezi formy a projevy syndromu CAN řadíme **týrání**, které může být tělesné či psychické. V rámci **tělesného týrání** je dítě poraněno prostřednictvím bití, kopání, škrcení či pálení.³⁹

³⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 209-212. ISBN 80-7169-254-9.

³⁷ DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 24. ISBN 80-7169-192-5.

³⁸ VANÍČKOVÁ, Eva, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Hana PROVAZNÍKOVÁ. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Dot. Praha: Karolinum, 1995, s. 22-23. ISBN 80-7184-008-4.

³⁹ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 236. ISBN 80-7169-254-9.

Existuje však i tělesné týrání pasivního charakteru, kdy dítě nemá podmínky k tomu, aby mohlo uspokojit nejdůležitější tělesné potřeby (např. nedostatečná výživa, nedostatek zdravotní péče, vzdělání, výchovy, přístřeší, ošacení, anebo ochrany). **Psychické týrání** má nespočet podob, kdy nejčastěji se jedná o vtahování dítěte do rozvodového sporu, různé nadávky a zesměšňování, také ponižování, šikana, komparace s ostatními až nenávist. Patří sem i nerealistické a příliš vysoké nároky kladené na dítě, a to ve všech oblastech – zejména pak v téškolní.⁴⁰

Další formou je **zanedbávání**, které stejně, jako týrání, ohrožuje a poškozuje samotné dítě. Jedná se o jakýkoli nedostatek v oblasti tělesné (např. výživa, oblečení, přístřeší), citové či se můžeme setkat se zanedbáváním výchovy a vzdělávání.⁴¹

O **sexuální zneužívání** se jedná, pokud je dítě, případně adolescent nedobrovolně zapojen do sexuálních aktivit, které mohou mít formu kontaktní či nekontaktní. Velmi časté je zneužití dítěte a následná výroba dětské pornografie.⁴²

Nesmíme opomenout i **zvláštní formy syndromu CAN**, které jsou též pro dítě velmi nebezpečné. Nejčastěji k nim řadíme systémové týrání, organizované zneužívání dětí, rituální zneužívání, sexuální turismus a také Münchhausenův syndrom by proxy, který je charakteristický tím, že rodič si u dítěte vymýšlí různé onemocnění a symptomy, jen aby dítě podstupovalo různé vyšetření a bylo tak léčeno.⁴³

Týrání, zneužívání a zanedbávání může mít pro oběť celoživotní důsledky. I když se tělesné rány a zranění časem zahojí, existují dopady, které jsou dlouhodobé a provází oběť celým svým životem. Patří mezi ně například opožděné poznávací funkce či emoční problémy. Trauma také negativně dopadá na nervový systém a rozvoj imunitního systému. Celkově dítě, se kterým bylo špatně zacházeno, má vyšší riziko zdravotních problémů v dospělosti.⁴⁴

⁴⁰ DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 59-63, 65-70. ISBN 80-7169-192-5.

⁴¹ HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Násilí na dětech - syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s 7-8. ISBN 80-86991-78-4.

⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 52-53. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁴³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999, s. 51, 97-102. ISBN 80-7169-254-9.

⁴⁴ [online]. Copyright © [cit. 08.01.2018]. Dostupné z: <https://www.childwelfare.gov/pubpdfs/whatiscan.pdf>

Na základě oznámení orgánu SPOD, bylo v roce 2016 zaznamenáno celkem **9 416** případů týraných nebo zneužívaných dětí. Dokazuje to statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí z roku 2016, jejímž autorem je MPSV. Bližší údaje poskytuje následující tabulka.⁴⁵

	CHLAPCI	DÍVKY
Tělesné týrání	317	309
Psychické týrání	480	507
Sexuální zneužívání	185	595
Dětská pornografie	15	51
Dětská prostituce	4	19
Zanedbávání dětí	3576	3358
CELKEM	4 577	4 839

Tabulka č. 3 - Počet týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v roce 2016 podle MPSV (vlastní zpracování)

Alarmující čísla jsou zejména u kategorie sexuálního zneužívání, kdy dívky se s touto formou syndromu CAN setkávají mnohonásobně častěji oproti chlapcům. Podobná je situace u dětské pornografie či dětské prostituce.

SHRNUTÍ

Rodina je bezpochyby základní jednotkou společnosti. Abychom mohli hovořit o harmonizované rodině, měla by plnit čtyři základní funkce, které na sebe vzájemně navazují a tvoří tak celek. Opakem a vysokým rizikem pro samotné dítě je pak rodina dysfunkční a afunkční, ve které je ohrožen zdravý vývoj dítěte a mnohdy je nutné umístit dítě mimo rodinu. K aktuálním problémům současné rodiny patří vedle demografických změn zejména neúplné rodiny a syndrom CAN. Jednou z možností, jak rodině komplexně pomoci, je sanace rodiny.

⁴⁵ [online]. Copyright © [cit. 05.09.2017]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_sociálních_věcí_2016.pdf

2 Sociální práce s rodinou – sanace rodiny

Sanace rodiny je velmi moderní a efektivní způsob sociální práce, který lze aplikovat na celou rodinu a eliminovat tak možná rizika, která dítěti bezprostředně hrozí. Ty mohou být různé, kdy se v krajním případě jedná o odebrání dítěte z rodiny. Hlavním cílem je tedy chránit zájmy takto ohroženého dítěte, obnovit narušené funkce rodiny a pomoci jí jako celku.

2.1 Legislativní ukotvení

Práce s rodinou a dítětem vychází vždy z určité legislativy. Jedná se o klíčové legislativní dokumenty, o které se odborníci pracující s rodinou opírají a primárně z nich také vychází.

Za stěžejní je považována **Úmluva o právech dítěte** (dále jen Úmluva), která byla přijata Valným shromážděním Organizace Spojených národů v New Yorku dne 20. listopadu 1989. Česká a Slovenská Federativní Republika ji podepsala o rok později, konkrétně dne 30. září 1990. V platnost Úmluva vstoupila dne 2. září 1990, pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku dne 6. února 1991. Článek 3 hovoří o tom, že zájem dítěte musí být vždy předním hlediskem, ať se jedná o problematiku soudní, správní či zákonnou. Každý stát, který je zavázaný touto Úmluvou, by také měl poskytovat dítěti ochranu a péči nezbytnou pro jeho blaho, avšak vždy s ohledem na práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu dítěte. Za zmínku stojí i článek 20, který vymezuje právo dítěte na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem, jestliže bylo zbavené svého rodinného prostředí. Povinností státu je v tomto případě zajištění náhradní péče pro dítě.⁴⁶

Další dokument, který je nezbytné zmínit, je **Listina základních práv a svobod**, která je součástí ústavního pořádku České republiky. Zde je v článku 32, v hlavě čtvrté, která nese název Hospodářská, sociální a kulturní práva, zmíněna rodina v souvislosti s tím, že je pod ochranou zákona, a to včetně zvláštní ochrany dětí. Také je zde zmínka o právu rodičů, kterým je výchova a péče o děti. Odloučení nezletilých dětí od rodičů proti jejich vůli lze učinit pouze rozhodnutím soudu.⁴⁷

⁴⁶ *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.

⁴⁷ ČESKO. Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

Zákon č. 89/2012 Sb., tedy **občanský zákoník**, se ve své druhé části věnuje výhradně rodinnému právu. Včetně manželství a jiných záležitostí, se zákon zabývá problematikou rodičů a dětí (práva a povinnosti, rodičovská odpovědnost, péče a ochrana o dítě, zastoupení dítěte, ...), anebo například definuje podmínky při zvláštních opatřeních ve výchově dětí.⁴⁸

Předpis, ze kterého primárně vychází problematika sanace rodiny, je **zákon o sociálně právní ochraně dětí**, který ukládá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností povinnost pořádat případové konference v případě, kdy se jedná o ohrožené dítě včetně jeho rodiny.⁴⁹

Další velmi důležitý zákon, který upravuje postup soudů a účastníků v občanském soudním řízení, je **občanský soudní řád**. Řeší například situace, kdy je dítě účastníkem řízení.⁵⁰

Problematika ústavní a ochranné péče je vymezena v **zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**.⁵¹

Opomenou bychom neměli **zákon o ochraně osobních údajů**, který zajišťuje ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromí. Tento legislativní dokument je v sociální práci velmi stěžejní a všichni pracovníci by se jím měli, včetně výjimečných případů, řídit.⁵²

Klíčovým je pak v neposlední řadě **zákon č. 108/2008 Sb., o sociálních službách**. V rámci sanace rodiny nás zajímají zejména služby sociální prevence, konkrétně sociálně aktivizační služby pro rodinu s dětmi, které mohou mít formu terénní, případně ambulantní. Jedná se o služby, které se poskytují „*rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje*“. K základním činnostem dle zákona o sociálních službách patří „*výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí*“.⁵³

⁴⁸ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

⁴⁹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

⁵⁰ ČESKO. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

⁵¹ ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů*.

⁵² ČESKO. Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

⁵³ ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

K zákonu o sociálních službách neodmyslitelně patří **vyhláška č. 505/2006 Sb.**, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Nalezneme zde například podrobně popsány úkony, které sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi poskytují.⁵⁴

2.2 Vymezení a hlavní smysl sanace rodiny

„Sanace pochází z latinského *sanare*, což znamená „uzdravit“.⁵⁵

MATOUŠEK chápe sanaci rodiny v širším slova smyslu jako podporu rodiny. Ve svém Slovníku sociální práce uvádí, že se jedná o „*postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen*“.⁵⁶

Je nutné odlišovat podporu rodiny a rodinnou terapii. Hlavním rozdílem je to, že rodinná terapie je spojena spíše s návštěvou specializovaného centra, má užší záběr a hlavní roli zde hrají profesionální pracovníci (sociální pracovník, psycholog, pedagog, etoped, psychiatr apod.).⁵⁷

Bližší vymezení sanace rodiny představuje autorka Bechyňová, která tento pojem chápe jako „*soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen*“. Hlavním a základním smyslem sanace rodiny je to, že pokud se dostane pomoci rodině jako celku, je díky tomu podpořeno samotné dítě. Komplexním cílem pak je zamezení ohrožení dítěte včetně zachování rodinné integrity. Je však otázkou, zda je sanace rodiny prevencí umístění dítěte mimo rodinu. Je nutné si uvědomit, že existují situace, kdy je institucionální péče tou nejlepší volbou. Samotná sanace však může i v této situaci mít velmi významnou roli, kdy se zaměřuje na snižování citové deprivace dítěte, snaží se motivovat

⁵⁴ ČESKO. Vyhláška č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

⁵⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 13. ISBN 978-80-262-0697-2.

⁵⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 185. ISBN 9788073673680.

⁵⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 13. ISBN 978-80-262-0697-2.

rodiče a pomáhá jim s jejich rodinnou a sociální situací, případně se snaží umožnit bezpečný návrat dítěte domů, je-li to vůbec vzhledem k povaze situace možné.⁵⁸

Počet dětí s nařízenou ústavní výchovou v roce 2016 klesl a důvody ukončení jsou různé. Bližší náhled do problematiky znázorňují následující data obsažená ve statistických ročenkách z oblasti práce a sociálních věcí, jejímž autorem je MPSV.

Počet umístěných dětí s nařízenou ústavní výchovou v rámci České republiky bylo v roce **2014** celkem **1 787**.⁵⁹

V roce **2015** se počet lehce navýšil, kdy se jednalo o **2 368** případů.⁶⁰

Poslední údaje z roku **2016** jsou v porovnání s přecházejícími lety nižší – jedná se o **1 678** dětí, kterým byla nařízena ústavní výchova. Důvody ukončení a celkový počet dětí uvádí následující tabulka.⁶¹

V ROCE 2016					
BYLA ÚSTAVNÍ VÝCHOVA (ÚV) UKONČENA Z DŮVODU					
<i>Návratu do původní rodiny</i>	<i>Předání dítěte do péče příbuzných nebo jiných osob blízkých</i>	<i>Umístění do náhradní rodinné péče</i>	<i>Uplynutí stanovené doby trvání</i>	<i>Zletilost</i>	<i>Ostatní</i>
354	64	156	34	797	134

Tabulka č. 4 - Ukončení ústavní výchovy v roce 2016 podle MPSV (vlastní zpracování)

Nejčastějšími důvody k ukončení ústavní výchovy byly v roce 2016 zletilost, návrat do původní rodiny a umístění dítěte do náhradní rodinné péče.

⁵⁸ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, s. 15-16, 18. ISBN 978-80-7367-392-5.

⁵⁹ [online]. Copyright © [cit. 25.09.2017]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22668/rocenka_prace_2014.pdf

⁶⁰ [online]. Copyright © [cit. 25.09.2017]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/28270/Statisticka_roc_z_oblasti_prace_a_SZ_2015.pdf

⁶¹ [online]. Copyright © [cit. 25.09.2017]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2016.pdf

2.3 Možná rizika a úskalí sanace rodiny

Jako každý proces, tak i sanace rodiny s sebou přináší různá úskalí, kterým musí pracovníci zabývající se sanováním rodin čelit. Jsou to jednak samotní klienti, kdy spolupráce s nimi může být velmi náročná a specifická, dále určité rizikové faktory týkající se zejména prostředí a sociální situace, a v neposlední řadě také samotná motivace klientů a následná akceptace sanace.

Existují situace, kdy **proces sanování není vhodný** a s ohledem na dítě se tedy nedoporučuje realizovat. Je to v případech, kdy je s dítětem ze strany rodičů zvláště krutě zacházeno, v případě absence citové vazby rodičů směrem k dítěti, rodiče holdují alkoholu, drogám či jiným návykovým látkám a léčbu závislosti zavrhnou, rodiče trpí psychiatrickým onemocněním a dále také při částečném zbavení způsobilosti k právním úkonům. Někdy může být velký **problém s akceptací rodičů samotného procesu sanace**. Pracovník by proto měl rodiče motivovat vhodnými způsoby, aby tak zamezil dalšímu ohrožení dítěte. Snaží se vysvětlit vzniklou situaci, taktně upozorňuje na možné dopady, které by bez sanování mohly nastat, neurčuje žádné časové úseky, které by pro rodinu mohly být znepokojující a stresující (nabízí např. sanaci na zkoušku), snaží se rodinu respektovat a hovoří s ní s určitým porozuměním. Pokud se rodina rozhodne spolupráci přijmout, je nutné realizovat společné setkání rodičů s příslušnými pracovníky v nejkratším termínu. Často se také setkáváme s **nedůvěrou**, kdy příjemci služeb sanace rodiny nevěří v možnost pomoci a podpory z okolí. Tato skutečnost je mnohdy předávána generačně. Je však nutné si uvědomit, že toto posilují určité faktory, kterými jsou například nízký společenský status, dlouhodobě špatná socioekonomická situace, nízký příjem rodiny, dlouhodobá nezaměstnanost, příslušnost k etnické minoritě či omezené komunikační dovednosti rodičů, které mají též značný vliv a mohou souviset s obtížným začleněním do společnosti. Dalším problémem v této oblasti je **stigmatizace**, která se často u profesionálů, ač by neměla, objevuje. Rodina získává určitou nálepku, tj. negativní označení (např. nepřizpůsobivá rodina). Pokud pracovník nevěří ve změnu v rodině, je sanace rodiny bezvýznamná.⁶²

Aby nebyla sanace rodiny kontraproduktivní, měly by být dodrženy dle BECHYŇOVÉ základní znaky sanace rodiny.

- Multidisciplinární tým, kterým se sanace rodiny vyznačuje, by měl mít předem určeného koordinátora.

⁶² BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, s. 20-23, 52-53. ISBN 978-80-7367-392-5.

- Tento tým se v ideálu vždy skládá z pracovníka sociálně-právní ochrany dětí a pracovníka centra pro sanaci rodiny. Ne vždy je však centrum pro sanaci rodiny časově a místně dostupné, a tak se v praxi stává, že sanování rodiny probíhá právě bez tohoto klíčového pracovníka. Pokud bylo dítě odebráno z rodiny, tak členem týmu je i pracovník zařízení pro výkon ústavní výchovy, případně pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Samozřejmě by měli být i další zainteresovaní odborníci, jako jsou například psychologové, učitelé, speciální pedagogové, dětské lékaři či soudci.
- Pravidla, role a jednotlivé úkoly jsou předem všem známy a všichni účastníci, včetně rodiny, je akceptují a dodržují. Výjimkou je pak zhoršení situace dítěte, kdy je nutný zásah pracovníka sociálně-právní ochrany dětí.
- Sanační plán, který samotnému procesu předchází, by měl být sestaven společně s rodinou. Rodina i dítě by měly se sanací souhlasit.
- Sanační plán by měl obsahovat určité náležitosti. Jednak cíl (cíle), ke kterému rodina bude pomocí dílčích kroků směřovat a jednat také jasně vymezený časový úsek pro dosažení cíle a pro vyhodnocení dílčích kroků sanace.⁶³

Sanace rodiny vychází ze základního principu – poskytovaná pomoc směrem k dítěti je realizována skrze práci s rodinou. Konečným příjemcem služby je proto vždy samotné dítě.⁶⁴

„Před profesionály, kteří se s dětmi a jejich rodinami setkávají, tak leží nelehký úkol: umět včas rozpoznat riziko ohrožení dítěte a být schopen začít komunikovat s rodiči – neobviňovat je, ale nabídnout jim podporu a pomoc ve stabilizaci situace rodiny a v péči o dítě.“⁶⁵

⁶³ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, s. 18-19. ISBN 978-80-7367-392-5.

⁶⁴ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, s. 12. ISBN 978-80-262-0181-6.

⁶⁵ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, s. 51. ISBN 978-80-7367-392-5.

2.4 Nástroje mapující situaci ohroženého dítěte a jeho rodiny

Česká republika disponuje celou řadou nástrojů, které primárně slouží ke zmapování situace ohroženého dítěte včetně jeho rodiny. Některé dokonce sledují i potřeby dítěte a různá rizika v souvislosti péče o dítě, které nesmějí být v této problematice opomíjeny. Můžeme sem zařadit například **Metodické doporučení MPSV č. 2/2009**, které primárně slouží k vyhodnocení situace dětí v obtížné sociální situaci, dále **Ontarijský index zanedbávání péče**, **Individuální plán péče dítěte** či **Dotazník funkčnosti rodiny**. K dalším známým nástrojům pak patří ku příkladu **Common assessment framework** – známý pod zkratkou CAF, **Rozhodujeme V Zájmu Dítěte (RVZD)**, anebo **Metodika hodnocení situace dítěte a rodiny (SIDRO)**. Tyto nástroje jsou využívány zejména pracovníky sociálně-právní ochrany dětí, ale samozřejmě i jinými subjekty, kteří s ohroženou rodinou pracují. Cílem je zjistit, zda je dítě v dané rodině ohroženo, případně nakolik a pokud ano, navrhnout další postup, který je vždy v zájmu dítěte.⁶⁶

Tato podkapitola blíže čtenáře seznámí s Ontarijským indexem zanedbávání péče a v neposlední řadě i se zmiňovanou Metodikou hodnocení situace dítěte a rodiny. Dotazník funkčnosti rodiny, jejímž autorem je DUNOVSKÝ, je již stručně popsán v kapitole 1.3 – Typologie rodiny.

Ontarijský index zanedbávání péče (*Child Neglect Index*) je pro pracovníky jakousi inspirací, aby plnohodnotně posoudili péči rodičů o dítě v rodině a stanovili tak oblasti, ve kterých vidí nedostatky. Cílem je tedy zejména zmírnění ohrožení dítěte. Je však důležité, aby pracovník disponoval určitými informacemi o situaci v rodině prostřednictvím rozhovorů s rodiči a dítětem, další metodou je pozorování a v neposlední řadě jsou důležité i zprávy od odborníků, kteří mají rodinu v evidenci (např. dětský lékař, učitel). Závěrečné hodnocení pak slouží ke stanovení cílů sanace rodiny, kdy odborný pracovník posuzuje jednotlivé oblasti péče na škále nízké/střední/vážné riziko. Vše se samozřejmě odvíjí i od věku dítěte. Na základě výsledků pak pracovník může nabídnout rodičům určitou podporu, která je v daný moment žádoucí.

⁶⁶ Informační portál - Šance Dětem [online]. Copyright © [cit. 18.10.2017]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/file/edee/u/knihovna/24580/030104-priloha-3.pdf>

V rámci tohoto nástroje se hodnotí následující oblasti péče:

Dohled – V této oblasti by měl rodič být schopen poskytovat dítěti podporu v bezpečném prostředí, a to vzhledem k jeho věkovým zvláštnostem. Podmínky v bytě by měly být upraveny tak, aby dítěti nehrozilo žádné nebezpečí. Posuzuje se i to, zda rodič, popřípadě osoba odpovědná za výchovu, dokáže odhadnout rizika, která mohou nastat v momentě, kdy je zde absence žádoucího dohledu nad dítětem. To, v jakých situacích a v jakém věku je možné ponechat dítě bez dozoru, by měl opět být schopen rodič posoudit sám. S tím úzce souvisí i poslední skutečnost, a to, aby rodič dítě vedl k zodpovědnosti a aby ho včas informoval o možných rizicích, které mu potencionálně mohou hrozit.

Výživa – Dítě by mělo mít pravidelnou stravu s ohledem na jeho věk. Strava by měla být vyvážená, nejlépe vařená a s dostatkem vitamínů, které podporují zdravý růst dítěte. Pracovník by neměl opomenout ekonomické podmínky rodiny včetně těch kulturních.

Oblečení a hygiena – V ideálním případě by rodina měla dítěti poskytovat pravidelnou hygienu, vést dítě k určitým hygienickým návykům (udržování čistoty, mytí rukou atp.), adekvátně dítě oblékat vzhledem k počasí, jeho pohlaví a věku, případně s ohledem na jeho aktuální zdravotní stav. Hodnotí se zde nejen kvalitativní podmínky, ale i ty kvantitativní. Opět by měl pracovník respektovat finanční možnosti a kulturní tradice dané rodiny. V případě negativního zhodnocení je nezbytné určit, v jaké míře je ohroženo zdraví dítěte, jak je ovlivněna jeho pozice mezi vrstevníky a další skutečnosti vyplývající z dané míry ohrožení.

Péče o fyzické zdraví – Tato oblast je velmi důležitá, neboť sem řadíme všímavost rodiče k chování dítěte, schopnost rozpoznat jeho aktuální zdravotní stav a následně na to adekvátně reagovat, dále schopnost rozhodnout, kdy je nutné vyhledat lékařskou pomoc a kdy postačí domácí péče realizovaná rodičem. Pracovníka také zajímá lékárnička v domácnosti a kontakty na příslušné lékaře. Stěžejní jsou pro dítě pravidelné preventivní lékařské prohlídky – tj. zjišťuje se, zda toto rodič neopomíná a zda respektuje následná doporučení lékaře. V případě speciálních zdravotních potřeb také to, zda je schopen tuto potřebnou péči dítěti poskytnout (např. nápravné cvičení).

Péče o psychické zdraví – Rodič by se měl zajímat a rozpoznat, co dítě aktuálně prožívá a cítí, ve vzorovém případě i adekvátně na jeho chování reagovat. Dále pracovník zjišťuje, zejména pomocí pozorování interakce mezi dítětem a rodičem, zda má rodič zájem o to, co dělá dítěti radost, na co se těší, anebo naopak z čeho má strach, co ho trápí. Hodnotí se i způsob výchovy u každého z rodičů zvlášť, který by měl být pro dítě jednotný, jasný a srozumitelný. Rodiče

by měli s dítětem jednat s ohledem na jeho věkové zvláštnosti, dítě by mělo mít také jasná pravidla a hranice včetně vymezených sankcí, které při porušení mohou nastat.

Pokud je oblast péče o psychické zdraví vyhodnocena pracovníkem jako velmi riziková, není vhodné, aby sanace rodiny byla pouze jedinou podporou pro rodinu a dítě. Jestliže rodiče nedovedou emočně uspokojovat potřeby svého dítěte, je nutné zjistit, zda příčinou není například aktuální psychický stav rodičů, či nějaká osobnostní patologie. Pokud ano, je nutné rodinu nasměrovat na další odbornou (např. psychologickou) pomoc, která sanování pozitivně podpoří.

Péče o rozvoj osobnosti dítěte a jeho vzdělávání – Poslední oblastí, která pracovníka v rámci indexu zanedbávání péče zajímá, je právě péče o rozvoj osobnosti dítěte a jeho vzdělávání. Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, by mělo být podnětné, dítě by zde mělo nalézt vše, co aktuálně s ohledem na věk potřebuje. Hodnotí se také rozvoj komunikace a sociálního chování, které je předpokladem úspěšného vstupu do předškolního/školního prostředí. Komunikace se vzdělávacím zařízením, případně s dalšími odborníky (např. pedagogicko-psychologická poradna) ze strany rodičů by měla být bezproblémová, kdy se pracovník zajímá i o školní docházku a přípravu do školy včetně místa k tomu určenému. Další oblast, která je hodnocena a vnímána jako velmi důležitá, je volný čas dítěte (zájem a podpora rodičů, výběr volnočasových aktivit atp.). Pracovník by při hodnocení neměl opomenout finanční možnosti rodiny a ani intelektovou úroveň rodičů. V případě problémů je nutné rodiče v zájmu dítěte opět nasměrovat na případné další služby či poradenství, kde se na danou oblast blíže specifikují.⁶⁷

Jedná se tedy o nástroj sociálního pracovníka, který je navržen k rozpoznání typu a vážnosti zanedbávání, které dítě zažívá od svých primárních opatrovníků. Stručnost a krátkost tohoto nástroje pomáhá usnadnit okamžité diagnostikování rodiny, avšak může také představovat ztrátu přesnosti, komplexnosti a náchylnost ke zkreslení.⁶⁸

Pracovník mnohdy musí čelit negativním, podrážděným a obranným reakcím, kdy rodiče odmítají připustit vlastní selhání v péči o dítě, negativně reagují i na různá doporučení. Jedním z důvodů může být obava a strach z případného odebrání dítěte z jejich péče. To je však

⁶⁷ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, s. 55-58. ISBN 978-80-7367-392-5.

⁶⁸ MICHAEL J. AUSTIN. *Evidence for child welfare practice*. London: Routledge, 2010, s. 79. ISBN 9780789038159.

ve vymezených situacích nevyhnutelné – zejména tehdy, pokud jsou rizika v jednotlivých oblastech pro dítě velmi vysoká. Je-li dítě dočasně umístěno mimo rodinu, je nutné rodiče v rámci sanace rodiny nadále podporovat a zároveň i posilovat jejich kompetence ve vztahu k dítěti (např. informovat o tom, co konkrétně se rodičům v péči o dítě daří).⁶⁹

Metodika hodnocení situace dítěte a rodiny – Model „vznikl v součinnosti Výzkumného ústavu Ministerstva práce a sociálních věcí, norské výzkumné agentury Norwegian social research, odborníky z Katedry sociální práce Karlovy univerzity a sociálními pracovníky zabývajícími se touto problematikou (zejména občanské sdružení Člověk hledá člověka, o. s. 2013)“.⁷⁰

Metodika, známá pod zkratkou „SIDRO“, je využívána nejen pracovníky sociálně-právní ochrany dětí, ale například i dětskými domovy, diagnostickými ústavy, pedagogicko-psychologickými poradnami, krizovými centry, tj. organizacemi, které poskytují rodinám podporu. Podmínkou uskutečnění této metodiky je bezesporu zaškolení daného pracovníka, dále minimálně jedna návštěva v rodině trvající přibližně 90 minut včetně dalšího kontaktu s rodičem či dítětem, a to v rozmezí nejméně 60 minut. Pracovník by si měl vyhradit na kontakt s jednou osobou nejméně 20 minut. Tento nástroj mapující situaci ohroženého dítěte a jeho rodiny, je rozdělen do několika oddílů. Každý jednotlivý oddíl pak obsahuje otázky, kdy osoba, která hodnocení realizuje, může soubor otázek dle potřeby modifikovat.

- **Oddíl A** – Reference, dostupná dokumentace a navázání kontaktu;
- **Oddíl B** – Společný rozhovor s dospělými;
- **Oddíl C** – Schéma pro rozhovor s jednotlivými dospělými v roli rodičů;
- **Oddíl D** – Rozhovor s dalšími pečujícími osobami;
- **Oddíl E** – E.1 Pozorování malého dítěte (do pěti let), E.2 Rozhovor s ohroženým dítětem (pětiletým a starším);
- **Oddíl F** – Pozorování a hodnocení;
- **Oddíl G** – Ukazatele pro vytváření plánu podpory rodiny.⁷¹

⁶⁹ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, s. 53, 58. ISBN 978-80-7367-392-5.

⁷⁰ [online]. Copyright © [cit. 23.10.2017]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Metodika-sitovani-sluzeb.pdf>

⁷¹ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 190-206. ISBN 978-80-262-0522-7.

Subjektem, který dává podnět k hodnocení rodiny, může být jednak samotný člen rodiny, dále ten, kdo hájí zájmy dítěte nebo řeší zákonné přestupky, anebo přichází impuls od pracovníka, který se dítětem, případně dospělým, zabývá.⁷²

2.5 STŘEP – České centrum pro sanaci rodiny, z. ú.

„Jsme organizace, která od roku 1995 uvádí do praxe právo dětí spokojeně vyrůstat ve své vlastní rodině tak, že pomáháme jejich rodičům najít cesty, jak pro své děti vytvořit bezpečný a stabilní domov. Chceme být pro všechny zárukou podpory, porozumění, bezpečí a inspirace.“

Takto se prezentuje České centrum pro sanaci rodiny, které usiluje zejména o to, aby děti (0-15 let) nebyly zbytečně umísťovány do zařízení pro výkon ústavní výchovy a mohly se bezpečně vrátit zpátky domů. Pomoc je poskytována nejen samotnému dítěti, jehož vývoj je mnohdy vážně ohrožen, ale i rodině jako celku. Významné jsou legislativní změny, kdy se sanace rodiny ohrožených dětí, ve spolupráci STŘEPu, Ministerstva práce a sociálních věcí a Kanceláře veřejného ochránce práv, ukotvila do velmi významných právních dokumentů – do novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí a zákona o sociálních službách. Svůj značný podíl na tom mají i zveřejňované statistiky STŘEPu, které jasně ukazují, že stovky dětí nemusely být odebrány z rodiny a další se mohly bezpečně vrátit domů.

„Po založení STŘEPu v roce 1995 nikdo nevěřil, že lze sanaci sociálně ohrožených rodin považovat za nový přístup v sociální práci a že její realizace povede ke změnám legislativy. Do zákona o sociálně-právní ochraně jsme chtěli prosadit, aby ohrožené děti a jejich rodiče měli nárok dostat takové poradenství, které povede k prevenci odebrání dětí z rodiny, ke snižování deprivace již umístěných dětí, nebo k jejich bezpečnému návratu z ústavních zařízení domů. Zároveň jsme chtěli, aby byl povinný soudní přezkum důvodů, které k nařízení ústavní výchovy u dítěte vedly. Dále bylo potřeba definovat sanaci rodin jako službu do zákona o sociálních službách.“

Střediska pomoci dětem a rodinám (aktuálně pouze v Praze 3, neboť středisko v Kladně bylo v roce 2015 zrušeno z důvodu nepřidělení dostatečných finančních prostředků) jsou pověřeny k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a také poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Do činnosti STŘEPu patří i různé projekty (např. *„Rodič jako první učitel dítěte“*,

⁷² MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 111. ISBN 978-80-262-0522-7.

„I riziko může být příležitost“, „Děti do ústavů nepatří“, „Dejme šanci šanci“ apod.) včetně pořádání seminářů a odborných konferencí.

Zakladatelkou a současně ředitelkou ústavu je **Věra Bechyňová, DiS.**, která je spolu s Mgr. Martou Konvičkovou autorkou publikace *Sanace rodiny*.⁷³

SHRNUTÍ

Sanace rodiny je velmi efektivní způsob sociální práce s rodinou, který prostřednictvím pomoci rodině jako celku pomáhá i samotnému dítěti, které se může nacházet v ohrožení. Tato problematika je upravena četnými legislativními dokumenty, ze kterých pracovníci, pracující s rodinou, vycházejí. Sanaci rodiny předchází zmapování situace celé rodiny včetně dítěte. K tomu pracovníkům slouží různé nástroje – např. Ontarijský index zanedbávání péče, Individuální plán péče dítěte, Dotazník funkčnosti rodiny či Metodika známá pod zkratkou SIDRO. Sanaci rodiny se již od roku 1995 věnuje České centrum pro sanaci rodiny. Základním nástrojem, který sanace rodiny využívá, jsou cílené a koordinované případové konference.

⁷³ Střep - O nás. STŘEP - české centrum pro sanaci rodiny [online]. Copyright ©2017 STŘEP [cit. 23.10.2017]. Dostupné z: <http://www.strep.cz/cs/>

3 Případová konference jako základní nástroj sanace rodiny

Případové konference jsou základním a optimálním nástrojem, jak pomoci ohroženým dětem a zlepšit tak situaci v celé rodině. Hlavním znakem je multidisciplinarita, tedy spolupráce různých zainteresovaných odborníků do řešení situace dané rodiny. Tento nástroj však není univerzální, ani to není jeho účelem. Je proto vždy nezbytné zvažovat přínosy i úskalí případové konference.

3.1 Případová konference a její charakteristika

Jedná se o „plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů, dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i s členy rodiny“. Případová konference je tedy „nástrojem multidisciplinární pomoci dítěti a podpory jeho rodičů i rodiny“. ⁷⁴

MATOUŠEK definuje ve svém Slovníku sociální práce případovou konferenci jako „diskusi o případu, jíž se účastní členové rodiny, případně další blízcí lidé a zástupci institucí, které mají s klientovými problémy něco do činění“. ⁷⁵

Případové konference, než nabyla novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí účinnosti, svolávaly před rokem 2013 nejčastěji různé nestátní organizace. V současné době se jedná o kompetence pracovníků sociálně-právní ochrany dětí, kdy je pořádání případových konferencí povinností obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Hlavním cílem a smyslem tohoto nástroje, je souhrnně, v rámci principu komplexnosti zhodnotit danou situaci dítěte a rodiny, jasně definovat cíle pomoci, a na základě multidisciplinární spolupráce tak vytvořit vhodný plán vedoucí k dosažení cílů. Hlavním záměrem je eliminovat, zmírnit či odstranit rizika ohrožující dítě včetně posílení rodinných kompetencí. ⁷⁶

Pro nejideálnější sestavení cílů slouží metoda **SMART**. Tato známá pomůcka je využívána téměř ve všech oblastech plánování, kdy jde o správné stanovení cílů pomocí pěti principů.

⁷⁴ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, s. 14-15. ISBN 978-80-262-0181-6.

⁷⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 161. ISBN 9788073673680.

⁷⁶ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, s. 13, 15. ISBN 978-80-262-0181-6.

Samotný název je původně zkratkou pěti anglických slov. Přehled a jejich význam znázorňuje následující tabulka.⁷⁷

S	Specific → Specifický	V rámci tohoto kroku je nezbytná co největší konkrétnost. Cíl by měl být srozumitelně a velmi dobře popsán.
M	Measurable → Měřitelný	Měřitelnost souvisí se stanovenými kritérii, podle kterých je možné určit, zda byl cíl splněn či nikoli.
A	Ambitious → Ambiciózní	Zde platí zásada, že čím vyšší a ambicióznější cíl je, tím má pro daného jedince vyšší hodnotu.
R	Realistic → Realistický	Cíl by měl být splnitelný a realistický. Je nutné zde zohledňovat i časové faktory.
T	Time-bound → Termínovaný	Každý cíl by měl mít přesně definovaný začátek i konec. Pokud úkol nemá časové ohraničení, hovoříme pouze o přání.

Tabulka č. 5 - Metoda SMART dle výše uvedeného zdroje (vlastní zpracování)

Případová konference se nejčastěji svolává v případě, kdy hrozí riziko umístění dítěte mimo rodinu, ať již z důvodu neadekvátního naplňování potřeb, anebo se to týká sociálních podmínek v rodině. Dalším důvodem pro svolání případové konference je již umístění dítěte v institucionální péči, které může být teprve na začátku, v průběhu, případně se dítě chystá na návrat domů, anebo do náhradní rodinné péče ze zařízení pro výkon ústavní výchovy.⁷⁸

⁷⁷ [online]. Copyright © [cit. 30.10.2017]. Dostupné z:

http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA5-funkcni_vzdelavani/Dokumenty/Pedagog=manazer_B.pdf

⁷⁸ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, s. 91. ISBN 978-80-7367-392-5.

3.2 Multidisciplinární spolupráce v rámci případové konference

Jedním ze základních znaků případové konference je multidisciplinarita. Tento elementární princip souvisí s účastí jednotlivých aktérů na případové konferenci. Koordinátorem případové konference nejčastěji bývá **pracovník sociálně-právní ochrany dětí**, jehož činnost vychází ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Dalším možným účastníkem je **nestátní nezisková organizace**, která může také poskytovat činnosti sociálně-právní ochrany dětí podle zákona, případně sociální služby rodině. Tyto organizace bývají mnohdy časově a kapacitně vytíženy, a tak se může stát, že rodina musí na pomoc z jejich strany dlouho čekat. Dále **pobytové zařízení**, kam patří například dětské centrum, dětský domov, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, anebo například azylový dům pro matky s dětmi. Pracovníci těchto zařízení bývají zpravidla přizváni v případě, že se rodina a dítě v takové instituci aktuálně nachází. Jejich účast je zde na místě, neboť znají slabé a silné stránky rodiny a také mohou pomoci plnit určité kroky vyplývající z případové konference. Jejich účast je vhodná i v takovém případě, kdy dítě, anebo celou rodinu, čeká nástup do pobytového zařízení (např. do azylového domu pro matky s dětmi). Dalším aktérem je nejčastěji mateřská nebo základní **škola**. Zde je to lehce komplikované, neboť pracovník školy není v případě účasti celé konference pověřený subjekt k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, a proto případové konferenci v této situaci předchází podepsání mlčenlivosti. Od třídního učitele, výchovného poradce, případně od ředitele se zpravidla očekává názor na vzniklou situaci dítěte ze strany školy, případně jakými kroky mohou dítěti pomoci. Velmi podobné to je i u **ostatních školských zařízení**, kam řadíme pedagogicko-psychologickou poradnu, středisko výchovné péče, speciálně pedagogické centrum a jiné. Platí zde totožné podmínky, tak jako u školy. **Zdravotnické zařízení** zastoupené pediatrem, praktickým lékařem, odborným lékařem nebo zdravotní sestrou může podat zprávu o zdravotním stavu dítěte pouze na žádost pracovníka sociálně-právní ochrany dětí. Zpravidla se jedná tedy o pasivní účast na případové konferenci, kdy je požadovaná zpráva zaslána, případně je lékař zastoupen zdravotní sestrou. Další skupinou je **soud**, kdy někteří soudci se případové konference nechtějí účastnit z důvodu možného narušení principu nezávislosti. Druhá skupina soudců jsou nejčastěji v roli pozorovatele, kdy rozhodnutí realizují na základě spisové dokumentace. Nejčastěji se jedná o soudy první instance. Velmi důležitým subjektem je **psycholog**, který obvykle v součinnosti se školním psychologem či psychologem nestátní neziskové organizace vnáší určitý odborný vhled a snahu o pochopení situace konkrétního dítěte i rodičů. Většina psychologů nepodporuje snahu dosáhnout co nejrychlejších změn. Komplikovanou osobností bývá **terapeut**, který se účasti

na případové konferenci vyhýbá, neboť nechce narušit vzniklý terapeutický vztah. Poskytnuté informace z jeho strany se tedy týkají spíše formálních záležitostí, jako je např. počet zrealizovaných sezení aj. Vhodnou skupinou jsou **další odborníci**, kteří budou pro případovou konferenci přínosem a případně mohou dítě nebo celou rodinu určitým způsobem podpořit. Do této skupiny můžeme například zařadit policistu, pracovníka probační a mediační služby, dobrovolníka, ale i kněze. Opět je zde nezbytná mlčenlivost, tak jako v případě škol a školských zařízení. Posledními možnými účastníky jsou **rodiče**, případně **zákonní zástupci dítěte**, anebo **samotné dítě**.

O účasti rodičů zpravidla rozhoduje pracovník sociálně-právní ochrany dětí, který by měl uvážit a zhodnotit veškeré důvody a důsledky přítomnosti či nepřítomnosti rodičů. Určitá participace rodičů v součinnosti s výše zmíněnými odborníky může mnohdy pomoci nalézt optimální řešení. Pokud se však rodiče rozhodnou, že se případové konference nezúčastní, toto rozhodnutí, které je jejich právem, by mělo být akceptováno a respektováno všemi účastníky. Nezbytná je i příprava ze strany odborníka, kterého znají a kterému důvěřují, pokud rodiče zvažují možnost účasti. Rodiče by měli disponovat určitými informacemi o případové konferenci (co to je, o čem se bude jednat, popis jednotlivých rolí, domluvení termínů aj.) a o své případné účasti dávají vědět dopředu minimálně dva pracovní dny. Předem zejména proto, aby se odborníci mohli na jejich přítomnost připravit. Lze se setkat i s rodiči, kteří se chtějí účastnit pouze části jednání. V tomto případě je vhodné, aby byli seznámeni se závěrečným vyhodnocením. Účast dítěte na případové konferenci je též velmi pečlivě uvažována. Jakékoliv jednání či setkání s dospělými jedinci může být pro dítě velmi obtížné a matoucí, proto je dítě mnohdy zastoupeno osobou, která interpretuje jeho názory, přání, postoje, zájmy a jiné. V případě projevení zájmu adolescenta účastnit se případové konference, je nezbytné ho na to detailně a citlivě připravit.⁷⁹

⁷⁹ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, s. 46-54. ISBN 978-80-262-0181-6.

3.3 Průběh případové konference

Případová konference má určitou strukturu, kterou je vhodné striktně dodržovat, neboť jednotlivé části na sebe logicky navazují. Odpovědnost za dodržení této struktury je připisována moderátorovi.

Samotné případové konferenci předchází **příprava**, kterou zajišťuje svolavatel, který je zároveň za tuto předfázi odpovědný. V rámci své role by měl zajistit nejen obsahovou stránku, tj. co má být výstupem jednání, jaké potíže mohou nastat, zda je potřeba zvát moderátora aj., ale i organizační stránku přípravy, která představuje konkrétní seznam účastníků, zajištění vhodných prostorů k jednání, přípravu prezenční listiny, anebo napsání a následné rozeslání pozvánek. Další důležitou částí je formulace cíle, kdy konkrétní cíl případové konference je již obsažen v pozvánce. V přípravné fázi se mnohdy také realizuje koordinační porada, kde dochází k různému doladování týkající se například konkrétních účastníků, obsahu, ale je zde diskutováno i o problémech, které v průběhu konference mohou nastat. Tato porada bývá v režii svolavatele, trvá okolo jedné hodiny a uskutečňuje se obvykle čtrnáct dní předem. Zpravidla se jí účastní moderátor a odborníci, kteří s rodinou pracují a detailně znají její obtíže. Důležitá je v této etapě vedle role svolavatele i role moderátora, který by měl mít k dispozici co nejvíce informací, zejména v otázce předmětu a důvodu svolání setkání, kým a v jakém časovém horizontu by mělo být případové konference dosaženo. Mezi dovednosti moderátora patří zejména dobré časové rozvržení a také určitá nezájatost a nezávislost.

Druhou, a tou nejdůležitější částí případové konference, je samotný **průběh**. Za ten je odpovědný moderátor, který významně ovlivňuje celé jednání. Ten by se měl na plánovanou případovou konferenci dostavit minimálně půl hodiny předem z důvodu organizačních záležitostí, ale také v případě, pokud by došlo k nějakým změnám.

Případová konference je strukturovaná, kdy je průběh zahájen **úvodem**. Zde by měl moderátor seznámit všechny účastníky zejména o plánovaném výstupu, cílech a pravidlech jednání, ale i o časovém harmonogramu. Úvod je velmi důležitý pro další spolupráci, neměl by trvat déle jak patnáct minut. Probíhá zde vzájemné představení a je zde také prostor pro možné přeformování cíle. Důležité je se zde domluvit i na tom, co bude veřejným dokumentem – zda celý zápis, anebo plán práce s rodinou, který je v praxi nejčastější.

V další fázi jde o **sdělení svolavatele k aktuální situaci**. Svolavatel zde seznamuje účastníky jednání s daným případem, také hovoří o činnostech, které s rodinou byly zrealizovány, hodnotí

vzniklou situaci dítěte včetně celé rodiny. Tímto momentem je zahájena odborná část jednání, kdy je vhodné použít techniku teploměru, jejímž autorem je VIRGINIE SATIROVÁ. Díky této technice si účastníci vzájemně naslouchají, vyjadřují akceptaci či neshodu ještě před samotným řešením. Tato technika je vhodná nejen u případových konferencí, ale je hojně využívána i v rodinách, ve třídách, anebo na různých seminářích.

Věcná, řízená diskuze jako další krok případové konference znamená, že se každý účastník vyjadřuje k tomu, co se za určité období v rodině dělo, změnilo, co je nového. Opět je zde vhodné využít techniku teploměru, kdy jednotliví aktéři zahajují slovo tím, co si na spolupráci s rodičem a dítětem cení.

Poté nastává **komplexní vyhodnocení**, kdy se na základě principu objektivitu posuzují potřeby dítěte v rodině včetně jejich naplňování, dále se zjišťuje aktuální míra ohrožení dítěte a v neposlední řadě i změny, které přímou prací s dítětem byly dosaženy. Ideálně vše probíhá v kontinuitě mezi multidisciplinárním týmem, rodiči a dítětem. Tato fáze je velmi stěžejní, neboť navazuje na následné vytvoření plánu. Zde už se tedy hledají, definují a vyhodnocují kroky, které by měly vést k podpoře rodiny.

Komplexní vyhodnocení úzce souvisí s **plánováním**. Zde je snahou vytvořit plán, který bude obsahovat již konkrétní kroky a postupy, které povedou k potřebným změnám. Moderátor zde plní zejména funkci tu, že se snaží o zapojení všech účastníků, a to včetně rodiny. Plán by měl obsahovat určité body, jako například konkrétní kroky rodičů, potřebné změny, termíny, odpovědnost jednotlivých aktérů, možné zdroje podpory, hodnotící indikátory, zpětná vazba či informovanost rodičů a dítěte o plánu.

Další fází je **ověření, revize plánu**. To se týká zejména rodičů, dítěte a odborníků, se kterými jsou činnosti a plán spojeny. Posuzuje se zde, zda plán, který byl vytvořen v přechodí fázi, je reálný. Vhodné je použít metodu SMART, která byla popsána v podkapitole 3.1 v rámci případové konference.

Předposlední etapa je nazvána jako **seznámení a podněty k motivaci rodičů i dítěte ke spolupráci na výstupech**. Hlavním cílem je seznámení rodičů a dětí s konkrétními postupy a kroky plánu. Jak již název napovídá, důležitá je motivace k tomu, aby došlo k naplánované realizaci. Při seznamování rodičů a dítěte s výsledkem případové konference je doporučeno používat Kohnovu techniku tři s a jedno z, což reprezentuje smysluplnost, spolupráci, svobodnou volbu a zpětnou vazbu.

Případová konference končí **závěrem**. Cílem je celková sumarizace a shrnutí toho, co zde bylo projednáno. Moderátor obvykle žádá členy o zpětnou vazbu. Pokud je to nezbytné, vybízí k domluvě další případové konference. Záznam z jednání bývá zpravidla po přečtení ihned vytištěn a všemi podepsán.⁸⁰

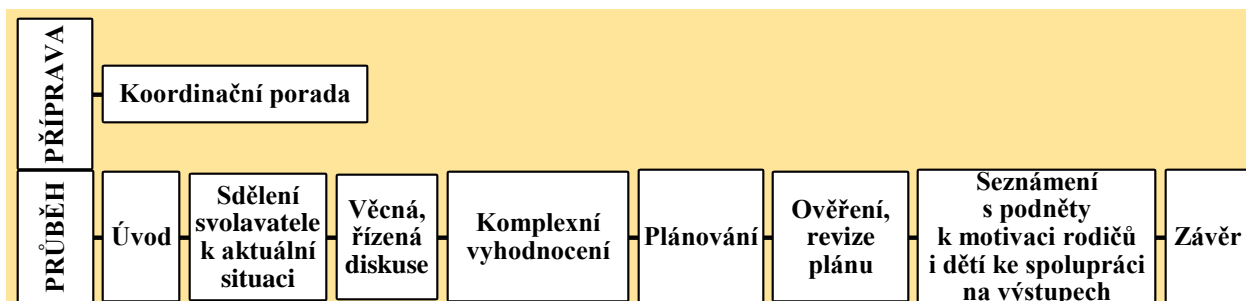

Schéma č. 1 - Průběh případové konference (vlastní zpracování)

3.4 Péče o ohrožené děti

Vedle pojmu „*ohrožené dítě*“ se někdy můžeme setkat i s anglosaským výrazem „*child at risk*“, případně „*děti ve zvlášť obtížných situacích*“, který je obsažen ve Světové deklaraci o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji z roku 1990.⁸¹

Péče o ohrožené dítě nastává tehdy, pokud nemůže vyrůstat ve své původní, biologické rodině, neboť bylo zasaženo významnou sociální událostí. Ze strany společnosti je nezbytné, aby byly zajištěny jeho základní potřeby.⁸²

Nejdůležitějšími dětskými potřebami jsou bezesporu biologické neboli tělesné a také potřeby psychické, případně sociální. **Biologické potřeby** jsou určitou základnou. Řadíme sem například čistou vodu, odpovídající stravu či trvalé přístřeší. Sociální pracovník posuzující ohrožení této potřeby, by měl nejprve navštívit rodinu, ve které dítě žije, a také provést nezbytné rozhovory, pozorovat. Nezbytnou součástí jsou i informace z mezosociálních systémů, tj. mateřská nebo základní škola, vrstevnické skupiny, sousedství, zájmová sdružení a jiné. Pro zdravý vývoj dítěte je nezbytné i uspokojování **potřeb psychických**. Do této kategorie patří v ideálním

⁸⁰ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, s. 46-54, 63-101, 103-106. ISBN 978-80-262-0181-6.

⁸¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 201. ISBN 978-80-7367-502-8.

⁸² THELENOVÁ, Kateřina. *Rodina v kontextu sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 44. ISBN 978-80-244-3524-4.

případě dostatek podnětů, jistota, bezpečí, láska či životní smysl. Sociální pracovník posuzuje nejen rezervy, ale i silné stránky a zdroje v prostředí, ve kterém dítě žije.⁸³

Pokud dítě v tomto směru strádá, hovoříme o deprivaci. „*Deprivace neboli strádání v důsledku nedostatečného uspokojování objektivně významných potřeb může zásadním způsobem poškodit další vývoj dětské osobnosti.*“⁸⁴

K základním potřebám dítěte patří tedy dostatečná strava, ošacení, domov, zdravotní péče, vzdělávání, dohled, ochrana před environmentálními riziky, náklonnost, podpora a láska.⁸⁵

MATOUŠEK zmiňuje pojem „*náhradní výchovná péče*“. Jde o nahrazení rodiny, pokud dítě nemá funkční a stabilní rodinné zázemí. Jedná se jak o formu ústavní, tak o formu rodinnou, která je bezpochyby pro dítě nejlepší volbou. Ač ústavní péče nemůže nikdy nahradit přirozenou rodinu, setkáváme se dnes ve velké míře s rodinnými modely péče právě v těchto typech ústavních zařízení.⁸⁶

K institucionálním formám péče, na základě zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, patří diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.⁸⁷ Zařízeními sociálně-právní ochrany pak jsou zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a také výchovně rekreační tábory pro děti.⁸⁸

Životu v přirozené rodině se nejvíce podobá **náhradní rodinná péče**, kam řadíme dle občanského zákoníku svěřením dítěte do péče jiné osoby, pěstounskou péči (pěstounskou péči na přechodnou dobu), osvojení neboli adopci a také poručenství.⁸⁹

⁸³ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 208-210. ISBN 978-80-7367-502-8.

⁸⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 597. ISBN 978-80-7367-414-4.

⁸⁵ DUBOWITZ, Howard. a Diane. DEPANFILIS. *Handbook for child protection practice*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2000, s. 11. ISBN 0-7619-1371-8.

⁸⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 107-108. ISBN 9788073673680.

⁸⁷ ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

⁸⁸ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

⁸⁹ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

Další možností je v České republice **mezinárodní adopce**, která má také formu náhradní rodinné péče. Ta se využívá v případě, pokud nelze předat dítě do výchovy v zařízení péče o děti, případně osvojiteli, anebo nelze o dítě pečovat jiným vhodným způsobem. Centrální orgán s celorepublikovou působností, který se touto problematikou zabývá, je Úřad pro mezinárodní ochranu dětí v Brně.⁹⁰

Přehled mezinárodní adopce v číslech ve světě uvádí následující tabulka.⁹¹

STÁT	2004	2001	1998
Spojené státy americké	22 884	19 237	15 774
Španělsko	5 541	3 428	1 457
Francie	4 079	3 094	3 777
Itálie	3 403	1 797	2 233
Kanada	1 955	1 874	2 222
Nizozemí	1 307	1 122	825
Švédsko	1 109	1 044	928
Norsko	706	713	643
Německo	650	798	922
Švýcarsko	557	458	456
Dánsko	528	631	624
Belgie	470	419	487
Austrálie	370	289	245
Finsko	289	218	181
CELKEM 14 států	43 848	35 122	30 804

Tabulka č. 6 - Mezinárodní adopce ve světě dle výše uvedeného zdroje (vlastní zpracování)

Pro pracovníka je velmi náročné hodnotit míru ohrožení u dítěte. Takovýto člověk by měl objektivně zjistit nejprve konkrétní typ ohrožení, kdy nejčastěji se jedná o nevhodné životní podmínky či o zanedbávání, týrání a zneužívání. Dále také, jak často se riziko vyskytuje a predikovat, zda je pravděpodobné, že se bude toto negativní ohrožení u dítěte opakovat. Pracovník by si měl také všimnout vnitřních i vnějších znaků týkajících se dítěte, kdy nejsnáze

⁹⁰ THELENOVÁ, Kateřina. *Rodina v kontextu sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 44. ISBN 978-80-244-3524-4.

⁹¹ MARRE, Diana. a Laura BRIGGS. *International adoption: global inequalities and the circulation of children*. New York: New York University Press, 2009, s. 33. ISBN 978-0-8147-9101-1.

je rozpoznatelné tělesné týrání (viditelná zranění) a zanedbávání základních potřeb dítěte (páchnoucí oděv, krádeže potravin). Jedná se o velmi zodpovědnou činnost, neboť pracovník musí pečlivě zvažovat, kdy je nutné a nezbytné dítě z rodiny odebrat, a kdy bude lepší variantou například poradenství či realizace terapie rodiny.⁹²

SHRNUTÍ

Případové konference jsou základním nástrojem sanace rodiny. Jedná se o setkání odborníků, kteří pracují s celou rodinou včetně samotného dítěte. Cílem je komplexně zhodnotit celou situaci, přesně definovat cíle a vytvořit plán, který je ve prospěch dítěte. Případová konference má určitou posloupnost, kterou je nutné v rámci její efektivity dodržet. Zahrnuje jednak důslednou přípravu a samotný průběh. Pokud se jedná o ohrožené dítě, které nemůže vyrůstat ve své původní rodině, je nezbytné pro dítě zajistit náhradní péči ve formě institucionální či náhradní rodinné, která uspokojí základní potřeby dítěte.

⁹² MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 93-95. ISBN 978-80-262-0697-2.

4 Výzkumné šetření

Výzkumné šetření je zaměřené na praktické zkušenosti a postřehy vybraných členů multidisciplinárního týmu s pořádáním případových konferencí.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je analyzovat zkušenosti vybraných členů multidisciplinárního týmu s pořádáním případových konferencí.

Výzkumné otázky (VO) jsou následující:

- **VO1:**

Jaký názor mají respondenti na multidisciplinární spolupráci v rámci případových konferencí?

- **VO2:**

V čem respondenti spatřují přínosy a úskalí případových konferencí?

- **VO3:**

Jak respondenti hodnotí přítomnost rodiny včetně dítěte na případové konferenci?

- **VO4:**

Jak respondenti posuzují zákonnou povinnost pořádat případové konference ze strany OSPOD?

- **VO5:**

Na čem závisí dle respondentů úspěšnost případových konferencí?

- **VO6:**

Jaké změny v oblasti případových konferencí respondenti navrhnou?

4.2 Metodologie, organizace a cílová skupina výzkumného šetření

Pro dané výzkumné šetření jsem zvolila **kvalitativní přístup**, kdy „výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoli informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry“.⁹³ Jedná se tedy o „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“⁹⁴

Metodou sběru dat byl **rozhovor** (interview), který je oblíbený u mnoha vědních oborů – například psychologie, antropologie, pedagogika, etnografie a další.⁹⁵ Je velmi vhodným nástrojem v případě, že chceme získat od respondenta informace týkající se jeho postojů, názorů, přání a podobně. Jde o setkání tváří v tvář, což je hlavním odlišným znakem od pozorování. Je nutné si však uvědomit, že výzkumník ovlivňuje nejen množství, ale i charakter sdělených informací.⁹⁶ Zvolen byl strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, který prostřednictvím pečlivě formulovaných otázek získává odpovědi jednotlivých respondentů. Výhodou je minimální efekt tazatele a následná snazší analýza. Nevýhodou pak omezená pružnost sondování.⁹⁷

Výzkumné šetření spočívalo tedy v realizaci jednotlivých rozhovorů s konkrétními respondenty. Pro daný výzkum bylo zvoleno celkem šest variabilních respondentů. Kritériem výběru byla zkušenost s případovými konferencemi – tedy odborníci, kteří bývají obvykle zapojeni do multidisciplinární spolupráce při řešení problému rodiny.

Rozhovory probíhaly po předchozí domluvě na začátku ledna 2018, konkrétně na pracovištích respondentů, kdy v průměru trvaly od 10 do 40 minut. Pro kvalitnější vyhodnocení a přesně zachycení informací, byly nahrávány s předchozím souhlasem na diktafon.

⁹³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, s. 46. ISBN 978-80-262-0982-9.

⁹⁴ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 17. ISBN 978-80-7367-313-0.

⁹⁵ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s. 110. ISBN 978-80-247-3006-6.

⁹⁶ FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010, s. 171. ISBN 978-80-7367-815-9.

⁹⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, s. 177-178. ISBN 978-80-262-0982-9.

4.3 Vlastní výzkumné šetření

Pro lepší přehlednost jsem respondentům přidělila označení R1 až R6. Jednalo se tedy o:

- **R1** sociální pracovníci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen ZDVOP),
- **R2** speciálního pedagoga, vedoucí vychovatelku ZDVOP,
- **R3** psychologa ZDVOP,
- **R4** vedoucí oddělení orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD),
- **R5** vedoucí sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (dále jen SASRD),
- **R6** zástupkyně ředitelky, výchovného poradce, učitelku na základní škole (dále jen ZŠ).

Do úvodu rozhovoru byly zařazeny otázky týkající se identifikačních charakteristik respondentů. Ty přehledně znázorňuje následující tabulka.

RESPONDENT	1	2	3	4	5	6
PRACOVNÍ POZICE	<i>Sociální pracovníce ZDVOP</i>	<i>Speciální pedagog, vedoucí vychovatelka ZDVOP</i>	<i>Psycholog ZDVOP</i>	<i>Vedoucí oddělení OSPOD</i>	<i>Vedoucí SASRD</i>	<i>Zástupkyně ředitelky, výchovný poradce, učitelka na ZŠ</i>
POHLAVÍ	Žena	Žena	Muž	Žena	Žena	Žena
NEJVYŠŠÍ VZDĚLÁNÍ	VŠ (Bc.)	VŠ (Mgr.)	VŠ (PhDr., Ing.)	VŠ (Bc.)	VŠ (Mgr.)	VŠ (Ing.)
VĚK	45 let	56 let	49 let	58 let	33 let	60 let
DÉLKA PRAXE	7 let	32 let	10 let	30 let	6 let	29 let

Tabulka č. 7 - Identifikační charakteristiky respondentů

Jedná se o pět žen a jednoho muže ve věku od 33 do 60 let. Všichni respondenti mají vysokoškolské vzdělání a jejich délka praxe se pohybuje v rozmezí od 6 do 32 let.

Byly zvoleno následujících sedm kategorií výzkumného šetření:

▪ MULTIDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE

Všichni respondenti se shodli, že spolupráce v rámci případových konferencí je velmi důležitá.

„Ta spolupráce je to hlavní. Bez toho by ty případové konference neměly žádný smysl. Ale taky záleží na různých OSPODech. S nějakými se mi spolupracuje dobře, ale s některými je ta spolupráce opravdu otrěsná, až smutná.“ (respondent č. 2)

„Je dobré, že se lidé dokážou dohodnout z více oborů a že to všechno funguje.“ (respondent č. 3)

„To je velmi přínosné, pokud tam jsou všichni zúčastnění. Najednou všichni víme, co kdo dělá a jak lze ještě věci propojit a pomoci.“ (respondent č. 6)

Horší situaci popisuje vedoucí SASRD. *„Tady na Trutnovsku to není úplně ideální, protože se ty případové konference nesvolávají moc často. Byly by potřeba mnohem častěji. Anebo se to prodlužuje, ta krizová situace u klienta trvá třeba několik měsíců, než se k té konferenci přistoupí. Chápu, že pracovníci OSPODu jsou zahlceni prací, takže k tomuto ne moc často přistupují. A my se snažíme dávat ten podnět, že by to bylo dobrý, že bychom potřebovali uspořádat takovouto hromadnou poradou a domluvit se na spolupráci.“* (respondent č. 5)

Je však vždy nutné individuálně zhodnotit, kteří odborníci se případové konference zúčastní.

„Někde se například zvou opravdu i lékaři, policisti a tak. Ale přijde mi, že například třídní učitelka nemusí slyšet zdravotní stav dítěte. Je to dobrý, kdyby se tomu OSPODu soustředily veškerý tyhle informace, jako že to ze zákona lze, ale myslím si, že se na případových konferencích nemá mluvit o všem.“ (respondent č. 1)

Stejného názoru je i vedoucí OSPOD. *„Je potřeba pečlivě zvážit, v kterých případech ji svolávat, kdo by měl být jejími účastníky a nedělat z ní univerzální prostředek, automaticky použitý, bez úvahy o tom, jestli je v tom daném případě vhodná.“* (respondent č. 4)

MULTIDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE	
R1	Celkově pozitivní hodnocení, ale záleží na účastnících.
R2	Celkově pozitivní hodnocení, ale záleží na účastnících.
R3	Celkově pozitivní hodnocení.
R4	Celkově pozitivní hodnocení, ale záleží na účastnících.
R5	Celkově pozitivní hodnocení, ale špatná zkušenost v regionu.
R6	Celkově pozitivní hodnocení.

Tabulka 8 - Multidisciplinární spolupráce

▪ PŘÍNOSY PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ

Vedoucí SASRD (R5) a psycholog ZDVOP (R3) uvádějí, že největším přínosem je sdílení informací mezi sebou.

„Největší přínos v tom, že všechny zapojené strany mohou sdílet ty informace, pochopit tu situaci z více úhlů. Podle mě, nelze dělat práci kvalitně bez spolupráce. Kdybychom měli vycházet jenom z informací od klienta, anebo z informací, který se k nám dostanou nebo které zjistíme, tak ta práce nebude tak účinná.“ (respondent č. 5)

„Právě ta propojenost, že se setkají lidé z různých okruhů okolo té rodiny, sdělí se ty informace, které by se jinak dlouze hledaly, jsou k dispozici na jednom místě, dá se pak na to reagovat.“ (respondent č. 3)

Dalším přínosem, ve kterém se shodly sociální pracovníce ZDVOP (R1) a speciální pedagog, vedoucí vychovatelka ZDVOP (R2) je pohyb, tj. posunutí té situace.

„Tak určitě to posune tu situaci o kousek dál.“ (respondent č. 1)

„Přínosem je to, že se s tím konečně začne něco dělat.“ (respondent č. 2)

Dále respondenti udávali spolupráci, multidisciplinaritu či společné setkání.

Zástupkyně ředitelky, výchovný poradce, učitelka na ZŠ nespatřuje žádné přínosy případových konferencí. *„Přínosy žádné, není tam žádná sankce. Důležité je přimět rodiče konat, jinak vše dnes vychází naprázdno.“* (respondent č. 6)

PŘÍNOSY PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ	
R1	Posun situace, multidisciplinarita.
R2	Posun situace.
R3	Propojenost, sdílení informací mezi sebou.
R4	Společné setkání a jednání lidí.
R5	Sdílení informací mezi sebou, pochopení situace z více úhlů.
R6	Žádné.

Tabulka 9 - Přínosy případových konferencí

▪ ÚSKALÍ PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ

Každý z respondentů uvedl jiné úskalí, které v případových konferencích spatřuje.

„Někdy se stane, že to lidi odkývají, a pak se toho stejně nedrží. Že ty rodiče, aby vypadali třeba dobře, před tím množstvím lidí, tak nejsou upřímný a odsouhlasí jen tak něco.“ (respondent č. 1)

Speciální pedagog, vedoucí vychovatelka ZDVOP upozorňuje na nereálné termíny ze strany účastníků. *„Naposledy, co jsem byla na případové konferenci, tak ta mě přišla úplně zcestná. Když tam rodičům dají nůž na krk. Vlastně případová konference byla patnáctého a oni do osma dvacátého mají sehnat bydlení, s tolika dětma, to prostě neseženou. Takže nereálné termíny.“* (respondent č. 2)

Vedoucí SASRD uvádí jako úskalí názorový rozpor účastníků. Jak sama popisuje, často se dostává do rozporu s OSPODem. *„Může vzniknout názorový rozpor mezi těmi pomáhajícími organizacemi, nebo vůbec mezi všemi stranami. Neshodnou se na tom dalším postupu, musí udělat nějaký kompromis. Často se dostávám do rozporu s úřadem – s OSPODem, ale dá se to vykomunikovat. Je zde riziko, že kdo není tak dobře komunikačně vybavený, anebo nemá diplomatické dovednosti a tak dále, tak narazí a ta komunikace dále nefunguje a nepodaří se to obrátit ve prospěch klienta.“* (respondent č. 5)

Další úskalí popisuje vedoucí OSPOD. *„Nevhodně zvolená případová konference v určitém případě, kdy není vhodným nástrojem. Nebo nevhodně zvolení účastníci. To si myslím, že je potřeba opravdu pečlivě zvažovat.“* (respondent č. 4)

Zástupkyně ředitelky, výchovný poradce, učitelka na ZŠ upozorňuje na beztrestnost rodičů. *„Rodiče jsou téměř beztrestní, je téměř nemožné potrestat rodiče. Většina problémů žáků vyplývá z nečinnosti rodičů.“* (respondent č. 6)

ÚSKALÍ PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ	
R1	Neupřímnost rodičů.
R2	Nereálné termíny pro splnění.
R3	Určité případové konference nic neřeší, důvodem svolání je kritérium splnění.
R4	Nevhodně zvolená případová konference, nevhodně zvolení účastníci.
R5	Názorový rozpor mezi účastníky, špatná komunikace.
R6	Bezettrestnost rodičů.

Tabulka 10 - Úskalí případových konferencí

▪ PŘÍTOMNOST RODINY VČETNĚ DĚTÍ NA PŘÍPADOVÉ KONFERENCI

Všichni respondenti se shodli na tom, že je nutné individuální posouzení. Dále udávali, že je vhodnější, pokud se rodina/dítě účastní pouze části případové konference.

Velmi zajímavý názor uvádí vedoucí OSPOD. „*To je případ od případu. Musím rodinu znát a vědět, co je v daném případě vhodné. Je na místě opatrnost. Já nejsem zastáncem toho názoru, který jsem už také slyšela, že dítě v té rodině trpí dost a ta případová konference už ho nemůže tak ohrozit, když to má ve své rodině tak těžké. Může, protože tam vidí své rodiče v různých situacích a slyší od nich věci, které můžou ten pocit toho ohrožení dítěte ještě zvětšit. Čili záleží na věku, na psychickém stavu dítěte, na konkrétní situaci konkrétní rodiny. Nelze používat univerzálně. Anebo se třeba dítě může účastnit pouze části případové konference. To je taky možné. Pozvat ho na část, aby si mohlo říct v určité chvíli svůj názor, ale ne třeba na celou dobu.*“ (respondent č. 4)

„*To chce citlivě zhodnotit, jestli je to vhodné, protože jestli tam bude například domácí násilí, třeba sexuální, tak těžko toho rodiče s tím dítětem k sobě zvat. Pak jsem se setkala, že třeba máma tam upřímně odpovídala s tím, že o kluka nemá zájem, nebude si kluka brát, nebude se podílet na výchově, na prázdninách, na ničem. A to dítě to slyšelo. A to bylo teda docela hnusný. To se mi zdálo, že ta případová konference nebyla dobře vedená. Takže na část bych tam dítě nechala, aby si vyslovalo vlastní názor, aby něco slyšelo, ale opravdu nemusí slyšet všechno. Možná to je pak jiné u dětí, který jsou starší patnácti let, než když je tam desetileté dítě. Vždy je to individuální ke zhodnocení.*“ (respondent č. 1)

Na velmi citlivé zhodnocení, zejména u dětí, apeluje psycholog ZDVOP. „*Někdy jsem byl sám aktérem toho, aby se to dítě vyhodilo za dveře, protože tam zaznívají informace, které to dítě nemá vůbec slyšet.*“ (respondent č. 3)

Pro zástupkyni ředitelky, výchovného poradce, učitelku na ZŠ je velmi podstatné, aby rodiče byli vždy na případové konferenci přítomni. „*U nás se účastní někdy i prarodiče. Je nutné, aby tam byli všichni včetně dítěte. Pokud tam je téma, které nemusí slyšet, tak jde na chvíli ven. Bez rodiny nic nevyřešíte, škola je vždy schopná a ochotná vzdělávat, ale rodiče jsou hlavní.*“ (respondent č. 6)

Pokud není vhodné, aby se případové konference účastnila rodina/dítě, je určitým řešením tzv. expertní setkání. „*Nevím, jakou zkušenost mají jiné OSPODy, ale párkrát, nebylo to často, jsme tady měli i takzvané expertní setkání. To nejsou případové konference v pravém slova*

smyslu, tam se toho neúčastní ta rodina. To jsou situace, kdy vyhodnotíme, že ta účast té rodiny by vlastně nebyla na místě, mohla by i ublížit. Ale je potřeba, aby se sešli ti odborníci, kteří s tou rodinou mají něco společného. Využili jsme to třeba v případech dětí týraných, u vážného případu psychického týrání dítěte, kde do toho byli už zapojeni psychiatři a podobně. Musím říct, že ne často, ale v některých výjimečných případech je tohle řešení, i tenhle způsob.“ (respondent č. 4)

PŘÍTOMNOST RODINY VČETNĚ DĚTÍ NA PŘÍPADOVÉ KONFERENCI	
R1	Individuální posouzení.
R2	Individuální posouzení.
R3	Individuální posouzení.
R4	Individuální posouzení.
R5	Individuální posouzení.
R6	Individuální posouzení.

Tabulka 11 - Přítomnost rodiny včetně dětí na případové konferenci

▪ **ZÁKONNÁ POVINNOST ZE STRANY OSPOD**

V této otázce všichni respondenti kromě vedoucí OSPOD považují tuto zákonnou povinnost jako pozitivum a jako posun k lepšímu.

„OSPOD většinou koná na popud školy. Je tedy dobře, že koná, protože je to jediná možnost se dozvědět, co se vlastně v rodině děje.“ (respondent č. 6)

„Já to hodnotím kladně. Je to dobře.“ (respondent č. 2)

„Je dobře, aby to bylo za povinnost, protože je to kvalitní nástroj pomoci těm klientům. Kdyby ta povinnost nebyla, tak by se to třeba dělo ještě méně.“ (respondent č. 5)

Avšak vedoucí OSPOD má na to poněkud jiný názor. *„Mě se ta zákonná povinnost úplně nelíbí, protože zase je to paušální řešení. Já vím, že asi zákon má na mysli to, že chce zabránit tomu, aby se třeba určité OSPODy na to nevykašlaly. Ale na druhou stranu, zase z konkrétní praxe vím, že někde to je zákonná povinnost, a přemýšlí se o tom, jak to vlastně udělat, aby to neudělalo více škody než užitku, a přitom tu zákonnou povinnost splnit. Přitom my tady těch konferencí děláme poměrně dost a v mnoha situacích, kdy to ze zákona povinné není. Někdy takováto striktní zákonná povinnost není úplně to pravý.“ (respondent č. 4)*

Sociální pracovníce ZDVOP se zákonnou povinností souhlasí, ale zároveň zmiňuje nepřiměřenou byrokracií. „Myslím si, že to má donutit OSPOD více a lépe pracovat. Z pozice dítěte je to třeba dobrý, ale vím, jak je člověk zaplněný těmi papírovými úkoly. Jako smysl to určitě má, ale nepřiměřená byrokracie je strašná.“ (respondent č. 1)

ZÁKONNÁ POVINNOST ZE STRANY OSPOD	
R1	Pozitivní hodnocení.
R2	Pozitivní hodnocení.
R3	Pozitivní hodnocení.
R4	Negativní hodnocení.
R5	Pozitivní hodnocení.
R6	Pozitivní hodnocení.

Tabulka 12 - Zákonná povinnost ze strany OSPOD

▪ ÚSPĚŠNOST PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ

To, na čem závisí úspěšnost případových konferencí, je velmi individuální. Avšak na některých bodech se respondenti shodli.

„Domnívám se, že úspěšnost závisí zejména na té multidisciplinární spolupráci. Důležité jsou ty kroky, které se na té případové konferenci naplánují.“ (respondent č. 1)

„Nelze říct, na čem. Je to velmi individuální. Je to zkrátka o lidech.“ (respondent č. 2)

„Sejde se tam více lidí, které se do toho v dobrým slova smyslu montují a někdy dokáží najít společné řešení, které tu rodinu fakt někam posune. Tady asi vidím, i když ne vždy, tu potencionální úspěšnost.“ (respondent č. 3)

„V té vzájemné komunikaci, v tom, že se může stanovit další postup.“ (respondent č. 5)

Vedoucí OSPOD, která má s případovými konferencemi největší zkušenost, uvádí následující kritéria. „Vhodně zvolená rodina, vhodně zvolení účastníci, vhodně zvolený způsob, vhodně zvolený moderátor, příprava a zkušenost s případovými konferencemi. Ze začátku tu zkušenost samozřejmě neměl nikdo, ale teď už ano. Je potřeba nedělat z toho paušál, ale zvažovat každou rodinu a způsob, jakým a co se bude projednávat.“ (respondent č. 4)

Velmi zajímavý názor představuje zástupkyně ředitelky, výchovný poradce, učitelka na ZŠ, která při otázce, v čem spočívá úspěšnost případových konferencí, odpovídá následovně. „Zatím

v ničem, jsem opravdu v tomto skeptik. Škola je osamocena. Je téměř nemožné odsoudit rodiče. Nedovedete si představit, co vše musí škola dokázat, že rodič nekoná. Pokud dáme podnět na OSPOD, nemáme právo se dozvědět, co OSPOD koná. Spoléhá na to, že rodič jim říká pravdu. OSPOD nám nemůže dát zpětnou vazbu, co zjistil, takže jediné na případové konferenci, kde jsme přítomni, se dozvíme, co se děje. Jste vázáni mlčenlivostí, ale tam se můžete domluvit na dalším postupu. Dnes je téměř rodič nepostižitelný na úkor dětí. Tak je to začarovaný kruh. Dnes je lepší špatný rodič než ústavní výchova.“ (respondent č. 6)

ÚSPĚŠNOST PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ	
R1	Multidisciplinární spolupráce.
R2	Účastníci, je to individuální.
R3	Zainteresovanost odborníků vedoucí k posunutí situace.
R4	Vhodně zvolená rodina, účastníci, způsob, moderátor, příprava a zkušenost.
R5	Vzájemná komunikace.
R6	R6 nespátňuje žádnou úspěšnost případových konferencí.

Tabulka 13 - Úspěšnost případových konferencí

▪ NAVRHOVANÉ ZMĚNY

Určité změny by uvítala zejména vedoucí SASRD, vedoucí OSPOD a také zástupkyně ředitelky, výchovný poradce a učitelka na ZŠ. Ostatní respondenty nic nenapadlo, případně jim to takto nastavené plně vyhovuje.

„Aby se konaly častěji, aby byly úřady aktivnější ke spolupráci, aby byly otevřeni svolávat ty konference. Je důležité pracovat na partnerském přístupu těch OSPODů, to znamená, aby byly oni nastaveni na to, že i my třeba budeme konferenci iniciovat a svolávat. Ale to je otázka i možná několika let, kdy už budeme takový partneři, že oni řeknou, že vy svoláte konferenci a my přijdeme. Zatím je to ale tak, že to svolávají a koordinují oni, a my dáváme ty podněty. Umím si představit, že by to bylo i naopak. To by bylo fajn.“ (respondent č. 5)

„Já bych uvítala větší počet těch externích moderátorů, protože tady jedna případová konference znamená, že jeden pracovník je v roli moderátora, druhý je v roli toho, kdo to svolává, další se účastní, protože se třeba podílí na řešení té rodiny, další dělá zápis protokolu. Takže jedna případová konference jsou třeba čtyři pracovníci OSPOD. Vnější moderátoři by byli v tomto ohledu přínosem, byla by to jakási úleva. Navíc by byli třeba vnímání i trošku jinak,

než když to je zase pracovník OSPOD. A pak ta zákonná povinnost. Ne že bychom se chtěli zbavit těch případových konferencí, pořádáme je i tam, kde nemusíme, ale přijde mi, že by to nemělo být formální řešení v situaci, kdy opravdu vyhodnotíme, že to formální řešení je.“ (respondent č. 4)

„Možná by měl být přítomen soudce. Navrhovala bych, aby v případě neomluvených hodin, rodič odpracoval dvakrát tolik veřejně prospěšných prací. Pro některé rodiče to možná má nějaký účinek, ale soud je pro ně hrozbou, ne případová konference. Sice se tam dnes konají změny, jako od napomenutí po dohled, ale čas běží hodně rychle a žák opět nechodí do školy. U nás jsme zatím řešily jen neomluvené hodiny a nedostatečnou výchovu. Ale i tak je to smutné.“ (respondent č. 6)

NAVRHOVANÉ ZMĚNY	
R1	Žádné.
R2	Žádné.
R3	Žádné.
R4	Vyšší počet externích moderátorů, zrušení zákonné povinnosti ze strany OSPOD.
R5	Vyšší frekventovanost případových konferencí, vyšší aktivita a lepší partnerský přístup ze strany OSPOD.
R6	Přítomnost soudce na případových konferencích, veřejně prospěšné práce pro rodiče v případě neomluvených hodin jejich dětí.

Tabulka 14 - Navrhované změny

Následující tabulka uvádí počet navštívených případových konferencí u jednotlivých respondentů za kalendářní rok. Nevychází to z interních statistik, nýbrž to jsou subjektivní počty.

RESPONDENT	1	2	3	4	5	6
POČET PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ ZA KALENDÁŘNÍ ROK	3	5-6	20	2-3	4	2-3

Tabulka č. 15 - Počet případových konferencí u respondentů za kalendářní rok (Francová)

Vysoký počet absolvovaných případových konferencí u respondenta č. 3 – tedy u psychologa ZDVOP – je dán tím, že respondent pracuje jednak jako psycholog v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ale také jako psycholog výchovného ústavu a zároveň vedoucí ambulantiho oddělení střediska výchovné péče.

Naopak velmi nízký počet u respondenta č. 4 – tedy u vedoucí OSPOD – je způsoben právě vedoucí pozicí. I přes to jsou však její zkušenosti s případovými konferencemi velmi bohaté. *„Já už se teď, jako vedoucí, tolika konferencí neúčastním, ale dejme tomu dvě, tři ročně. Ale svého času, když začínaly případové konference, tak jsem absolvovala i takový dvoudenní kurz, nebyl to přímo výcvik, byl to vlastně kurz, na který by měl ten výcvik navázat, ale byly tam ty základy. Takže v té době jsem dokonce i pár případových konferencí moderovala, ale z časových důvodů jsem to pak přenechala lidem, kteří si postupně na tom oddělení ten výcvik skutečně udělali. Teď je tady několik lidí, kteří jsou v tom moderování konferencí dál, než jsem byla já. Já se účastním někdy v případech, se kterými přijdu do kontaktu, se kterými se podílím na řešení, anebo třeba na žádost některého z pracovníků.“*

Nízký počet je i u respondenta č. 6 – zástupkyně ředitelky, výchovného poradce, učitelky na ZŠ. Ta se s případovými konferencemi setkala teprve v loňském roce. Avšak předpokládá, že počet případových konferencí bude vzhledem k nezodpovědnosti rodičů stoupat.

4.4 Závěr výzkumného šetření

Všichni respondenti, se kterými byl realizován rozhovor, se shodli na tom, že **multidisciplinární spolupráce** v rámci případových konferencí je velmi stěžejní a mnohdy na ní stojí celá úspěšnost tohoto procesu. Je však nezbytné vždy pečlivě a individuálně posoudit vhodnost určitých účastníků. Setkali jsme se však i s názorem, že s určitými OSPODy není spolupráce zrovna ideální.

Největšími **přínosy případových konferencí** jsou dle respondentů sdílení informací navzájem, což vede k pochopení dané situace všemi účastníky. S tím souvisí spolupráce, multidisciplinarita a zejména pak posunutí situace směrem dopředu. Jeden respondent uvedl, že nespátňuje v případových konferencích žádné přínosy.

Naopak za **úskalí případových konferencí** jsou považovány nereálné termíny směrem k rodině ze strany odborníků, dále názorové rozpory jednotlivých účastníků, nevhodně zvolená případová konference v určitém případě, nevhodně zvolení účastníci či beztrestnost rodičů.

Pokud se hodnotí **přítomnost rodiny/děti na případových konferencích**, opět respondenti apelují na individuální posouzení a citlivé zhodnocení. Většina z nich také udává, že je vhodnější, pokud se účastní pouze části případové konference. Další možností je tzv. expertní setkání, které spočívá v tom, že se sejdou odborníci, kteří mají něco s tou rodinou společného, a to bez přítomnosti rodiny/dítěte. Toto se využívá zejména u vážnějších případů – např. u syndromu CAN.

Zákonnou povinnost pořádat případové konference od roku 2013 ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí hodnotí většina respondentů velmi kladně. S tímto však nesouhlasí vedoucí OSPOD, která zdůrazňuje, že se jedná opět o paušální řešení, které není ideální.

Úspěšnost případových konferencí závisí na určitých faktorech. Jedná se zejména o multidisciplinární spolupráci, konkrétní účastníky, vzájemnou komunikaci, vhodně zvoleného moderátora a celkové vše závisí na celé přípravě a bezesporu na zkušenostech všech účastníků. Opět je to však velmi individuální. Jeden respondent je v této otázce velmi skeptický.

Změny, které účastníci navrhují, jsou následující:

- vyšší četnost případových konferencí,
- vyšší aktivita ze strany OSPOD včetně partnerského přístupu,
- vyšší počet externích moderátorů,

- individuální posouzení namísto zákonné povinnosti,
- přítomnost soudce na případových konferencích,
- veřejně prospěšné práce pro rodiče v případě neomluvených hodin jejich dětí.

Respondenti se za kalendářní rok zúčastní několika případových konferencí. Nejméně se jednalo o dvě případové konference, nejvíce však o dvacet. Je to velmi individuální a bezesporu záleží na dané profesní pozici, tzn., že například u pracovníků SPOD bude četnost případových konferencí vyšší, než např. u pedagogů.

Detailní přepis všech rozhovorů s respondenty je obsažen v přílohách č. 1 až č. 6.

ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce s názvem **Sanace rodiny jako forma prevence sociální exkluze** bylo teoreticky vymezit problematiku sanace rodiny a prostřednictvím rozhovorů analyzovat zkušenosti vybraných členů multidisciplinárního týmu s pořádáním případových konferencí. Tyto cíle byly naplněny.

Domnívám se, že případové konference jsou velmi účinným a jedinečným nástrojem při práci s rodinou. Jedním z největších pozitiv je právě setkání odborníků, kteří by se jinak společně nesetkali. Tím, že každý vnáší do problému určité své postřehy a návrhy, vzniká individuální a cíleně zaměřený plán, jak té rodině co nejefektivněji pomoci a obnovit tak její narušené funkce, které mohou významně ohrožovat dítě. Je to pro rodinu určitá podpůrná síť, jejímž konečným cílem je blaho rodiny.

Je však nutné nedělat z případových konferencí univerzální prostředek. Proto se domnívám a zároveň souhlasím s vedoucí oddělení OSPOD, že místo zákonné povinnosti je vhodnější individuální posouzení případu. Myslím si, že by případové konference byly efektivnější a současně by byly pracovníci OSPOD aktivnější. Jelikož aktuálně musí postupovat v souladu se zákonnou povinností, řeší několik případů, u kterých je případová konference bohužel bezvýznamná. Navíc jsou pracovníci zahlceni nadměrnou byrokracií a mají nadlimitní počty klientů, což je do určité míry značně demotivující.

Aby nebyly případové konference kontraproduktivní, je nezbytná spolupráce a aktivita samotné rodiny. Pokud tato složka chybí, jen těžko se něco změní, posune k lepšímu. Souhlasím také s tím, že pokud je dítě mentálně a věkově vyspělé, mělo by být v rámci konference vyslyšeno. Jeho názory jsou stejně důležité tak, jako názory dospělých jedinců. To by si měl uvědomit každý, kdo pracuje s rodinou – ať již v rámci OSPOD, azylových domů, anebo například dětských domovů.

Tvorba této bakalářské práce měla pro mě bezesporu osobní význam, neboť jsem si jednak rozšířila vědomosti v dané problematice, dozvěděla se zajímavé postřehy z praxe a mohla o nich diskutovat se zkušenými odborníky. V neposlední řadě jsem získala síť nových kontaktů.

Práce může posloužit jako studijní materiál pro pracovníky, kteří s ohroženou rodinou pracují. Interpretace výzkumného šetření dle dohody zároveň poslouží jako zpětná vazba všem zúčastněným respondentům.

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

Monografie

- 1 BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- 2 BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0181-6.
- 3 ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.
- 4 DUBOWITZ, Howard. a Diane. DEPANFILIS. *Handbook for child protection practice*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2000. ISBN 0-7619-1371-8.
- 5 DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986.
- 6 DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
- 7 DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- 8 FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9.
- 9 GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- 10 HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Násilí na dětech - syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-78-4.
- 11 HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- 12 HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- 13 KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- 14 KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktual. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 80-7357-050-5.
- 15 MARRE, Diana. a Laura BRIGGS. *International adoption: global inequalities and the circulation of children*. New York: New York University Press, 2009. ISBN 978-0-8147-9101-1.

- 16 MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
- 17 MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
- 18 MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
- 19 MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673680.
- 20 MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
- 21 MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.
- 22 MICHAEL J. AUSTIN. *Evidence for child welfare practice*. London: Routledge, 2010. ISBN 9780789038159.
- 23 REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- 24 SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- 25 ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 26 THELENOVÁ, Kateřina. *Rodina v kontextu sociální práce: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3524-4.
- 27 *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.
- 28 VANÍČKOVÁ, Eva, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Hana PROVAZNÍKOVÁ. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Dot. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-008-4.
- 29 VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

Legislativní dokumenty

- 1 ČESKO. Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.
- 2 ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.
- 3 ČESKO. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.
- 4 ČESKO. Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.
- 5 ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.
- 6 ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.
- 7 ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.
- 8 ČESKO. Vyhláška č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*.

Internetové zdroje

- 1 [online]. Copyright © [cit. 30.10.2017]. Dostupné z: http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA5-funkcni_vzdelavani/Dokumenty/Pedagog=manazer_B.pdf
- 2 Střep - O nás. STŘEP - české centrum pro sanaci rodiny [online]. Copyright ©2017 STŘEP [cit. 23.10.2017]. Dostupné z: <http://www.strep.cz/cs/>
- 3 [online]. Copyright © [cit. 23.10.2017]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Metodika-sitovani-sluzeb.pdf>
- 4 Informační portál - Šance Dětem [online]. Copyright © [cit. 18.10.2017]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/file/edee/u/knihovna/24580/030104-priloha-3.pdf>
- 5 [online]. Copyright © [cit. 25.09.2017]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22668/rocenka_prace_2014.pdf

- 6 [online]. Copyright © [cit. 25.09.2017]. Dostupné z:
[http://www.mpsv.cz/files/clanky/28270/Statisticka roc. z oblasti prace a SZ 2015.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/28270/Statisticka_roc._z_oblasti_prace_a_SZ_2015.pdf)
- 7 [online]. Copyright © [cit. 25.09.2017]. Dostupné z:
[http://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka rocenka z oblasti prace a socialnic h veci 2016.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnic_h_veci_2016.pdf)
- 8 [online]. Copyright © [cit. 08.11.2017]. Dostupné z:
<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>
- 9 [online]. Copyright © [cit. 05.09.2017]. Dostupné z:
[http://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka rocenka z oblasti prace a socialnic h veci 2016.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/31493/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnic_h_veci_2016.pdf)
- 10 Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Copyright © [cit. 04.09.2017]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/32853391/300002161125.pdf/fafa8c76-289e-42de-8313-b34e6ed2e8ec?version=1.2>
- 11 [online]. Copyright © [cit. 08.01.2018]. Dostupné z:
<https://www.childwelfare.gov/pubpdfs/whatiscan.pdf>

SEZNAM ZKRATEK

aj.	a jiný, a jiní, a jinak
apod.	a podobně
atp.	a tak podobně
č.	číslo
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
o.s.	občanské sdružení
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
r.	rok
s.	strana
SASRD	sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi
Sb.	sbírka zákonů
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
syndrom CAN	Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
tj.	to je
tzn.	to znamená
ÚV	ústavní výchova
VO	výzkumné otázky
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
ZŠ	základní škola

SEZNAM SCHÉMAT

Schéma č. 1 Průběh případové konference

SEZNAM TABULEK

- Tabulka č. 1** Dotazník funkčnosti rodiny a jednotlivá skóre podle Dunovského
- Tabulka č. 2** Rozvodovost dle délky trvání manželství v roce 1993 a 2015 dle ČSÚ
- Tabulka č. 3** Počet týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v roce 2016 podle MPSV
- Tabulka č. 4** Ukončení ústavní výchovy v roce 2016 podle MPSV
- Tabulka č. 5** Metoda SMART dle výše uvedeného zdroje
- Tabulka č. 6** Mezinárodní adopce ve světě dle výše uvedeného zdroj
- Tabulka č. 7** Identifikační charakteristiky respondentů
- Tabulka č. 8** Multidisciplinární spolupráce
- Tabulka č. 9** Přínosy případových konferencí
- Tabulka č. 10** Úskalí případových konferencí
- Tabulka č. 11** Přítomnost rodiny včetně dětí na případové konferenci
- Tabulka č. 12** Zákonná povinnost ze stany OSPOD
- Tabulka č. 13** Úspěšnost případových konferencí
- Tabulka č. 14** Navrhované změny
- Tabulka č. 15** Počet případových konferencí u respondentů za kalendářní rok

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1** Rozhovor – sociální pracovníce ZDVOP
- Příloha č. 2** Rozhovor – speciální pedagog, vedoucí vychovatelka ZDVOP
- Příloha č. 3** Rozhovor – psycholog ZDVOP
- Příloha č. 4** Rozhovor – vedoucí oddělení OSPOD
- Příloha č. 5** Rozhovor – vedoucí SASRD
- Příloha č. 6** Rozhovor – zástupkyně ředitelka, výchovný poradce, učitelka na ZŠ

PŘÍLOHA Č. 1 Rozhovor – sociální pracovnice ZDVOP

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„Bakalářské.“

Jaký je Váš věk?

„45 let.“

Jaká je Vaše délka praxe?

„7 let.“

Jaká je ve stručnosti Vaše náplň práce na dané pracovní pozici?

„Tak zejména vedení spisové dokumentace dětí, komunikace s OSPOD, PČR, soudy a dalšími relevantními pracovišti. Také zpracovávám a vyhodnocuji individuální plán dítěte. Je toho více, zkrátka vytváření lejster.“

Vzpomínáte si, kdy jste se poprvé setkal(a) s případovou konferencí?

„Domnívám se, že to bylo v roce 2015, konkrétně v Náchodě. Bylo to zajímavý.“

Jaké pocity a dojmy to ve Vás vyvolalo?

„Pocity dobrý, protože mě přijde, že když se sejdou lidi, kteří mají co mluvit do toho osudu dítěte a dohodnou se na určitých krocích, tak vlastně všichni ty účastníci jsou seznámeny přesně s tím, co se naplánuje. Takže si to nemůžou navzájem zapřít a rovnou v té době se naplánuje, jestli jsou ty kroky možný.“

Kolika případových konferencí se přibližně za kalendářní rok zúčastníte?

„Přibližně asi třech.“

S jakými problémy se nejčastěji rodiny potýkají?

„Finanční, bytové, když jsou děti v pubertě, tak špatná komunikace.“

Jaká je Vaše konkrétní činnost při účasti na případové konferenci?

„Seznamuji s možnostmi ze zákona, jaký jsou k umístění dítěte, za jakých podmínek, co se musí splnit, jaká je délka a doba toho umístění.“

Jak hodnotíte multidisciplinární spolupráci v rámci případových konferencí?

„Hodnotím to výborně. Naplánuje se to všechno. Zrovna se v ten okamžik zhodnotí, jestli je opravdu možný ty kroky naplánuvat tak, jak chtějí. Ale je to individuální. Někde se například zvou opravdu i lékaři, policisti a tak. Ale přijde mi, že například třídní učitelka nemusí slyšet zdravotní stav dítěte. Je to dobrý, kdyby se tomu OSPODu soustředily veškerý tyhle informace, jako že to ze zákona lze, ale myslím si, že se na případových konferencích nemá mluvit o všem.“

Jaké spatřujete největší přínosy případových konferencí?

„Tak určitě to posune tu situaci o kousek dál. A jak jsem řekla před chvílí, vše se zhodnotí a detailně naplánuje. A také teda ta multidisciplinarita.

A naopak, jaké spatřujete největší úskalí případových konferencí?

„Někdy se stane, že to lidi odkývají, a pak se toho stejně nedrží. Že ty rodiče, aby vypadali třeba dobře, před tím množstvím lidí, tak nejsou upřímní a odsouhlasí jen tak něco.“

Je podle Vás vhodné, aby se případových konferencí účastnila rodina včetně dítěte (dětí)?

„To chce citlivě zhodnotit, jestli je to vhodné, protože jestli tam bude například domácí násilí, třeba sexuální, tak těžko toho rodiče s tím dítětem k sobě zvat. Pak jsem se setkala, že třeba máma tam upřímně odpovídala s tím, že o kluka nemá zájem, nebude si kluka brát, nebude se podílet na výchově, na prázdninách, na ničem. A to dítě to slyšelo. A to bylo teda docela hnusný. To se mi zdálo, že ta případová konference nebyla dobře vedená. Takže na část bych tam dítě nechala, aby si vyslovilo vlastní názor, aby něco slyšelo, ale opravdu nemusí slyšet všechno. Možná to je pak jiné u dětí, který jsou starší patnácti let, než když je tam desetileté dítě. Vždy je to individuální ke zhodnocení.“

Jak hodnotíte zákonnou povinnost pořádat případové konference ze strany OSPOD?

„Myslím si, že to má donutit OSPOD více a lépe pracovat. Z pozice dítěte je to třeba dobrý, ale vím, jak je člověk zaplněný těmi papírovými úkoly. Jako smysl to určitě má, ale nepřiměřená byrokracie je strašná.“

V čem spočívá dle Vašeho názoru úspěšnost případových konferencí?

„Domnívám se, že úspěšnost závisí zejména na té multidisciplinární spolupráci. Důležité jsou ty kroky, které se na té případové konferenci naplánují.“

Jaké změny byste v oblasti případových konferencí navrhl(a)?

„S těmi případovými konferencemi, se kterými jsem se setkala, tak to ta moderátorka dobře ukočírovala. Nesetkala jsem se vlastně s žádnou případovou konferencí, kde by došlo k nějakému výraznému konfliktu. Všechny se daly ukočírovat, což je samozřejmě taky daný tou moderátorkou. Takže když to umí, tak to je dobrý. Vše má svoje postupy, pravidla, každý dostane možnost se vyslovit. Nic mě nenapadá, co bych změnila.“

PŘÍLOHA Č. 2 Rozhovor – speciální pedagog, vedoucí vychovatelka ZDVOP

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„Magisterské.“

Jaký je Váš věk?

„56 let.“

Jaká je Vaše délka praxe?

„32 let.“

Jaká je ve stručnosti Vaše náplň práce na dané pracovní pozici?

„Komunikuji se školami, plánuji různé výchovné činnosti dětí, zabývám se přípravou volnočasových aktivit, řeším výchovné problémy, spolupracuji se školskými zařízeními, no je toho hodně. A také plánuji činnosti podřízených pracovníků vykonávajících SPOD, tedy vychovatelů.“

Vzpomínáte si, kdy jste se poprvé setkal(a) s případovou konferencí?

„To už je let. Asi v roce 2013. To už si nevzpomenu.“

Jaké pocity a dojmy to ve Vás vyvolalo?

„Příšerný, protože když se tam mluví o dětech, a ten přístup rodičů, to je síla, to je hrozný. Takže z první případové konference jsem byla dojatá, ale zároveň i našťvaná tím přístupem rodičů.“

Kolika případových konferencí se přibližně za kalendářní rok zúčastníte?

„Asi pěti, šesti.“

S jakými problémy se nejčastěji rodiny potýkají?

„Hlavně finanční, tam to je nejhorší.“

Jaká je Vaše konkrétní činnost při účasti na případové konferenci?

„Tak každý z nás navrhuje určité intervence, kdy cílem je, aby to co nejméně poškodilo samotné dítě. Snažím se pak pomoci naplňovat ty dílčí cíle, které z toho plánu vyplývají.“

Jak hodnotíte multidisciplinární spolupráci v rámci případových konferencí?

„Určitě kladně. Ta spolupráce je to hlavní. Bez toho by ty případové konference neměly žádný smysl. Ale taky záleží na různých OSPODech. S nějakými se mi spolupracuje dobře, ale s některými je ta spolupráce opravdu otravná, až smutná.“

Jaké spatřujete největší přínosy případových konferencí?

„Přínosem je to, že se s tím konečně začne něco dělat.“

A naopak, jaké spatřujete největší úskalí případových konferencí?

„Naposledy, co jsem byla na případové konferenci, tak ta mě přišla úplně zcestná. Když tam rodičům dají nůž na krk. Vlastně případová konference byla patnáctého a oni do osma dvacátého mají sehnat bydlení, s tolika dětma, to prostě neseženou. Takže nereálné termíny.“

Je podle Vás vhodné, aby se případových konferencí účastnila rodina včetně dítěte (dětí)?

„Jak kdy. Někdy je dobrý, když to to dítě slyší. Hlavně ty velký. Aby si udělaly úsudek sami. Protože my pak jsme ty špatný.“

Jak hodnotíte zákonnou povinnost pořádat případové konference ze strany OSPOD?

„Já to hodnotím kladně. Je to dobře.“

V čem spočívá dle Vašeho názoru úspěšnost případových konferencí?

„Nelze říct, na čem. Je to velmi individuální. Je to zkrátka o lidech. Úspěšnost případových konferencí je možná třetinová, ale alespoň, že nějaká.“

Jaké změny byste v oblasti případových konferencí navrhl(a)?

„Já si myslím, že je vše celkem v pořádku.“

PŘÍLOHA Č. 3 Rozhovor – psycholog ZDVOP

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„Vysokoškolské.“

Jaký je Váš věk?

„49 let.“

Jaká je Vaše délka praxe?

„10 let.“

Jaká je ve stručnosti Vaše náplň práce na dané pracovní pozici?

„Jako psycholog mapuju psychický stav dítěte, navrhuji další postup a přístup k dětem v rámci přímé péče, určuju nejvhodnější postup podpory, spolupracuji s rodinami umístěných dětí, podílím se na realizaci dílčích cílů individuálního plánu dítěte a podobně. Je to velmi široká oblast.“

Vzpomínáte si, kdy jste se poprvé setkal(a) s případovou konferencí?

„To bude tak tři nebo čtyři roky zpátky, spíše ty čtyři.“

Jaké pocity a dojmy to ve Vás vyvolalo?

„Smíšené, protože to byl pro mě nezvyk a vlastně jsem se s tím setkal poprvé. Ta první konference byla taková, že tam bylo strašně moc lidí a nebyl jsem si jistý, jestli to vůbec k něčemu je. Tam bylo asi pětadvacet zúčastněných. Ale při dalších konferencích jsem poznal, že to ten smysl má.“

Kolika případových konferencí se přibližně za kalendářní rok zúčastníte?

„Asi dvaceti.“

S jakými problémy se nejčastěji rodiny potýkají?

„Nejčastěji se jedná o výchovné a školní problémy u dětí.“

Jaká je Vaše konkrétní činnost při účasti na případové konferenci?

„Psycholog k tomu říká věci z pohledu psychologie. V podstatě se to po mě chce, abych se nějak vyjádřil k rodinám, se kterými pracuji, které trochu více znám.“

Jak hodnotíte multidisciplinární spolupráci v rámci případových konferencí?

„Zdá se mi, že jsou snahy o to, aby se to stále více zlepšovalo. Je dobré, že se lidé dokážou dohodnout z více oborů a že to všechno funguje.“

Jaké spatřujete největší přínosy případových konferencí?

„Právě ta propojenost, že se setkají lidé z různých okruhů okolo té rodiny, sdělí se ty informace, které by se jinak dlouze hledaly, jsou k dispozici na jednom místě, dá se pak na to reagovat.“

A naopak, jaké spatřujete největší úskalí případových konferencí?

„Někdy se mi zdá, že některé typy konferencí jsou dělané jen proto, aby ta konference byla, aby se odškrtno, že ta konference proběhla, ale ve skutečnosti to nic neřeší.“

Je podle Vás vhodné, aby se případových konferencí účastnila rodina včetně dítěte (dětí)?

„Rodina by se účastnit měla, ale je otázka, jestli u toho má sedět dítě a zda po celou dobu té konference. Snažím se s tím pracovat citlivě. Někdy jsem byl sám aktérem toho, aby se to dítě vyhodilo za dveře, protože tam zaznívají informace, které to dítě nemá vůbec slyšet. Takže jak kdy. Je to podle typu konference a podle toho, co se přesně projednává za problém.“

Jak hodnotíte zákonnou povinnost pořádat případové konference ze strany OSPOD?

„Spíše kladně, pokud bych se měl přiklonit.“

V čem spočívá dle Vašeho názoru úspěšnost případových konferencí?

„Sejde se tam více lidí, které se do toho v dobrým slova smyslu montují a někdy dokáží najít společné řešení, které tu rodinu fakt někam posune. Tady asi vidím, i když ne vždy, tu potencionální úspěšnost.“

Jaké změny byste v oblasti případových konferencí navrhl(a)?

„Asi nevím, co bych k tomu měl říct. Nemám žádný nápad.“

PŘÍLOHA Č. 4 Rozhovor – vedoucí oddělení OSPOD

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„Bakalářské.“

Jaký je Váš věk?

„58 let.“

Jaká je Vaše délka praxe?

„Asi 30 let.“

Jaká je ve stručnosti Vaše náplň práce na dané pracovní pozici?

„Jsem vedoucí OSPOD. Mám na starosti oddělení, kde je deset sociálních pracovníků, pět kurátorů, 3 pracovníci pro náhradní rodinnou péči a jedna pracovnice sanace rodiny.“

Vzpomínáte si, kdy jste se poprvé setkal(a) s případovou konferencí?

„Vzpomínám, bylo to vlastně v době, kdy případové konference, jako nová forma, se začínaly více prosazovat a my jsme tady uspořádaly případovou konferenci ve věci jedné rodiny s pěti dětmi, kde matka nezvládala péči o děti, a to ani v situaci, kdy měla velmi intenzivní sanaci rodiny, včetně doprovodů, jídelniček a podobně. Sešli se pracovnice OSPOD, pracovnice sanace, dětská lékařka, psychologka a samozřejmě matka a v podstatě se hledalo společné řešení. Byl to vlastně náš takový první pokus uspořádat případovou konferenci a společně se dobrat nějakého řešení.“

Jaké pocity a dojmy to ve Vás vyvolalo?

„Vyvolalo to ve mně tenkrát dojmy, že to právě u té rodiny bylo vhodné a že to přispělo k tomu, že každý z těch, kdo se účastnil té konference, jaksi přispěl k tomu, že nezůstal s těmi svými názory sám, ale společně ty účastníci dospěli k nějakému závěru, který se neopíral o stanovisko jednotlivce, ale vyústil z těch názorů, stanovisek a možností jednotlivých účastníků té konference.“

Kolika případových konferencí se přibližně za kalendářní rok zúčastníte?

„Já už se teď, jako vedoucí, tolika konferencí neúčastním, ale dejme tomu dvě, tři ročně. Ale svého času, když začínaly případové konference, tak jsem absolvovala i takový dvoudenní kurz, nebyl to přímo výcvik, byl to vlastně kurz, na který by měl ten výcvik navázat, ale byly tam ty základy. Takže v té době jsem dokonce i pár případových konferencí moderovala, ale z časových důvodů jsem to pak přenechala lidem, kteří si postupně na tom oddělení ten výcvik skutečně udělali. Teď je tady několik lidí, kteří jsou v tom moderování konferencí dál, než jsem byla já. Já se účastním někdy v případech, se kterými přijdu do kontaktu, se kterými se podílím na řešení, anebo třeba na žádost některého z pracovníků.“

S jakými problémy se nejčastěji rodiny potýkají?

„Případové konference se nejčastěji pořádají v situacích, kdy rodina nezvládá péči o dítě, kdy je tam nějakým způsobem ohroženo dítě tím, že by v té rodině nemohlo zůstat, v případě dětí zanedbávaných, skutečně dětí, které jsou ohroženy třeba odebráním. A pak to bývají případy poměrně jako závažných výchovných problémů dětí. Je to vlastně v těch situacích, kde se na řešení toho problému podílí více institucí, nebo i více jednotlivců, a je potřeba je mít na jednom místě a společně navrhnou řešení nějakého problému.“

Jaká je Vaše konkrétní činnost při účasti na případové konferenci?

„Já už jsem se ocitla v různých pozicích. V pozici účastníka za OSPOD, kdy jsem nebyla tím klíčovým pracovníkem, ale přišla sem třeba s tou rodinou také do styku, a z toho důvodu jsem se účastnila. Dále jsem přišla do styku i s tou rolí moderátora, anebo jsem byla i tím, kdo tu konferenci svolával, když to byla přímo rodina moje, se kterou jsem pracovala.“

Jak hodnotíte multidisciplinární spolupráci v rámci případových konferencí?

„V těch případech, kdy je na místě tu konferenci svolat, tak dobře. Ale je potřeba pečlivě zvážit, v kterých případech ji svolávat, kdo by měl být jejími účastníky a nedělat z ní univerzální prostředek, automaticky použitý, bez úvahy o tom, jestli je v tom daném případě vhodná.“

Jaké spatřujete největší přínosy případových konferencí?

„Společně setkání a jednání lidí, kteří by se spolu jinak nesešli. Především to.“

A naopak, jaké spatřujete největší úskalí případových konferencí?

„Nevhodně zvolená případová konference v určitém případě, kdy není vhodným nástrojem. Nebo nevhodně zvolení účastníci. To si myslím, že je potřeba opravdu pečlivě zvažovat. Například hodně opatrná bych byla při svolávání případových konferencí u rodičovských sporů. U rodičovských sporů, kde vlastně OSPOD je třeba v pozici opatrovníka a ty rodiče mají velmi vyhrocené vztahy, jejich rodiny, rodiče, i mnohdy prarodiče stojí za nimi.“

Je podle Vás vhodné, aby se případových konferencí účastnila rodina včetně dítěte (dětí)?

„To je případ od případu. Musím rodinu znát a vědět, co je v daném případě vhodné. Je na místě opatrnost. Já nejsem zastáncem toho názoru, který jsem už také slyšela, že dítě v té rodině trpí dost a ta případová konference už ho nemůže tak ohrozit, když to má ve své rodině tak těžké. Může, protože tam vidí své rodiče v různých situacích a slyší od nich věci, které můžou ten pocit toho ohrožení dítěte ještě zvětšit. Čili záleží na věku, na psychickém stavu dítěte, na konkrétní situaci konkrétní rodiny. Nelze používat univerzálně. Anebo se třeba dítě může účastnit pouze části případové konference. To je taky možné. Pozvat ho na část, aby si mohlo říct v určité chvíli svůj názor, ale ne třeba na celou dobu. Nevím, jakou zkušenost mají jiné OSPODy, ale párkrát, nebylo to často, jsme tady měli i takzvané expertní setkání. To nejsou případové konference v pravém slova smyslu, tam se toho neúčastní ta rodina. To jsou situace, kdy vyhodnotíme, že ta účast té rodiny by vlastně nebyla na místě, mohla by i ublížit. Ale je potřeba, aby se sešli ti odborníci, kteří s tou rodinou mají něco společného. Využili jsme to třeba v případech dětí týraných, u vážného případu psychického týrání dítěte, kde do toho byli už zapojeni psychiatři

a podobně. Musím říct, že ne často, ale v některých výjimečných případech je tohle řešení, i tenhle způsob.“

Jak hodnotíte zákonnou povinnost pořádat případové konference ze strany OSPOD?

„Mě se ta zákonná povinnost úplně nelíbí, protože zase je to paušální řešení. Já vím, že asi zákon má na mysli to, že chce zabránit tomu, aby se třeba určité OSPODy na to nevykašlaly. Ale na druhou stranu, zase z konkrétní praxe vím, že někde to je zákonná povinnost, a přemýšlí se o tom, jak to vlastně udělat, aby to neudělalo více škody než užitku, a přitom tu zákonnou povinnost splnit. Přitom my tady těch konferencí děláme poměrně dost a v mnoha situacích, kdy to ze zákona povinné není. Někdy takováto striktní zákonná povinnost není úplně to pravý.“

V čem spočívá dle Vašeho názoru úspěšnost případových konferencí?

„Vhodně zvolená rodina, vhodně zvolení účastníci, vhodně zvolený způsob, vhodně zvolený moderátor, příprava a zkušenost s případovými konferencemi. Ze začátku tu zkušenost samozřejmě neměl nikdo, ale teď už ano. Je potřeba nedělat z toho paušál, ale zvažovat každou rodinu a způsob, jakým a co se bude projednávat.“

Jaké změny byste v oblasti případových konferencí navrhl(a)?

„Já bych uvítala větší počet těch externích moderátorů, protože tady jedna případová konference znamená, že jeden pracovník je v roli moderátora, druhý je v roli toho, kdo to svolává, další se účastní, protože se třeba podílí na řešení té rodiny, další dělá zápis protokolu. Takže jedna případová konference jsou třeba čtyři pracovníci OSPOD. Vnější moderátoři by byli v tomto ohledu přínosem, byla by to jakási úleva. Navíc by byli třeba vnímání i trošku jinak, než když to je zase pracovník OSPOD. A pak ta zákonná povinnost. Ne že bychom se chtěli zbavit těch případových konferencí, pořádáme je i tam, kde nemusíme, ale přijde mi, že by to nemělo být formální řešení v situaci, kdy opravdu vyhodnotíme, že to formální řešení je.“

PŘÍLOHA Č. 5 Rozhovor – vedoucí SASRD

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„Magisterské.“

Jaký je Váš věk?

„33 let.“

Jaká je Vaše délka praxe?

„Asi 6 let.“

Jaká je ve stručnosti Vaše náplň práce na dané pracovní pozici?

„Jedná se o vedení sociálně aktivizační služby, takže zejména zajišťovat administrativní chod, dále financování, dohlížet na pracovní úkoly kolegyně. Také ale chodím do terénu ke klientům.“

Vzpomínáte si, kdy jste se poprvé setkal(a) s případovou konferencí?

„Ano, vzpomínám si.“

Jaké pocity a dojmy to ve Vás vyvolalo?

„Tato případová konference byla pozitivní. Byla moderovaná, dostala jsem zápis z té konference, byl tam dán prostor všem stranám se vyjádřit. Podle mě to bylo velmi profesionálně vedené.“

Kolika případových konferencí se přibližně za kalendářní rok zúčastníte?

„To moc není, protože já chodím do terénu ke čtyřem klientům, ke čtyřem rodinám. Jinak mám práci organizační. Za rok přibližně tedy čtyři. Kolegyně to mají častěji, protože každá má deset až dvanáct rodin, takže u nich přibližně pět za rok.“

S jakými problémy se nejčastěji rodiny potýkají?

„Nejčastěji je to bydlení, kdy se často stává, že nemají dlouhodobou nájemní smlouvu a stává se, že se nedohodnou s tím majitelem na prodloužení. Potom uvíznou v takové pasti, protože nemají na uhrazení kauce a nějaký dostupný sociální bydlení tady ve městě, ani v nejbližším okolí nefunguje. Takže to je tohle ohrožení ztrátou bydlení a potom jsou to dluhy a finance, kdy často mají několik míst, kde dluží.“

Jaká je Vaše konkrétní činnost při účasti na případové konferenci?

„Je to různé, záleží, kdo ji organizuje. Byla jsem na případové konferenci OSPODu tady v Trutnově a pak na OSPODu ve Vrchlabí. Obojí bylo trochu jiný, ale většinou je moje role taková, že ten organizátor té případové konference mě vyzve, ať se vyjádřím k situaci toho klienta, ať popíšu moji dosavadní práci s tím klientem. Většinou to mám s sebou písemně připravený. Až se všichni vyjádří, diskutuje se o té situaci, o dalším postupu a řešení. I navrhnou z mého pohledu další postup nebo možnosti, jaký tam vidím já.“

Jak hodnotíte multidisciplinární spolupráci v rámci případových konferencí?

„Tady na Trutnovsku to není úplně ideální, protože se ty případové konference nesvolávají moc často. Byly by potřeba mnohem častěji. Anebo se to prodlužuje, ta krizová situace u klienta trvá třeba několik měsíců, než se k té konferenci přistoupí. Chápu, že pracovníci OSPODu jsou zahlceni prací, takže k tomuto ne moc často přistupují. A my se snažíme dávat ten podnět, že by to bylo dobrý, že bychom potřebovali uspořádat takovouto hromadnou poradu a domluvit se na spolupráci.“

Jaké spatřujete největší přínosy případových konferencí?

„Největší přínos v tom, že všechny zapojené strany mohou sdílet ty informace, pochopit tu situaci z více úhlů. Podle mě, nelze dělat práci kvalitně bez spolupráce. Kdybychom měli vycházet jenom z informací od klienta, anebo z informací, který se k nám dostanou nebo které zjistíme, tak ta péče nebude tak účinná.“

A naopak, jaké spatřujete největší úskalí případových konferencí?

„Může vzniknout názorový rozpor mezi těmi pomáhajícími organizacemi, nebo vůbec mezi všemi stranami. Neshodnou se na tom dalším postupu, musí udělat nějaký kompromis. Často se dostávám do rozporu s úřadem – s OSPODem, ale dá se to vykomunikovat. Je zde riziko, že kdo není tak dobře komunikačně vybavený, anebo nemá diplomatické dovednosti a tak dále, tak narazí a ta komunikace dále nefunguje a nepodaří se to obrátit ve prospěch klienta.“

Je podle Vás vhodné, aby se případových konferencí účastnila rodina včetně dítěte (dětí)?

„Nedá se to paušalizovat, ale myslím si, že by bylo lepší, když by na ty případové konference byli zvaní i klienti, alespoň na nějakou část té konference. Potom by se zase domlouvali jen ti odborníci. Ale alespoň, aby se mohli vyjádřit ti klienti. Já jsem tohle nezažila, protože oni pozvaní byli, ale nedorazili. Ale spíše je to tak, že oni ty klienty nezvou, asi v devadesáti procentech. To si myslím, že je škoda.“

Jak hodnotíte zákonnou povinnost pořádat případové konference ze strany OSPOD?

„Je dobře, aby to bylo za povinnost, protože je to kvalitní nástroj pomoci těm klientům. Kdyby ta povinnost nebyla, tak by se to třeba dělo ještě méně.“

V čem spočívá dle Vašeho názoru úspěšnost případových konferencí?

„V té vzájemné komunikaci, v tom, že se může stanovit další postup.“

Jaké změny byste v oblasti případových konferencí navrhl(a)?

„Aby se konaly častěji, aby byly úřady aktivnější ke spolupráci, aby byly otevřeni svolávat ty konference. Je důležité pracovat na partnerském přístupu těch OSPODů, to znamená, aby byly oni nastaveni na to, že i my třeba budeme konferenci iniciovat a svolávat. Ale to je otázka i možná několika let, kdy už budeme takový partneři, že oni řeknou, že vy svoláte konferenci a my přijdeme. Zatím je to ale tak, že to svolávají a koordinují oni, a my dáváme ty podněty. Umím si představit, že by to bylo i naopak. To by bylo fajn.“

PŘÍLOHA Č. 6 Rozhovor – zástupkyně ředitelky, výchovný poradce, učitelka na ZŠ

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„Vysokoškolské.“

Jaký je Váš věk?

„60 let.“

Jaká je Vaše délka praxe?

„29 let.“

Jaká je ve stručnosti Vaše náplň práce na dané pracovní pozici?

„Jsem zástupkyně ředitele, výchovný poradce a zároveň učitelka na základní škole. Jako výchovný poradce je to téměř vše, co se týká dětí. Od výchovných přes vzdělávací problémy, jednání s rodiči, kariérní poradce, pomoc při sestavování plánu pedagogické podpory a individuálního vzdělávacího plánu.“

Vzpomínáte si, kdy jste se poprvé setkal(a) s případovou konferencí?

„Teprve v loňském roce, protože vzrůstá počet problémových žáků, potažmo jejich rodičů, kteří neplní svoji výchovnou funkci.“

Jaké pocity a dojmy to ve Vás vyvolalo?

„Zejména bezradnost a bezvýchodnost. Rodiče vycházejí z případových konferencí bez postihů.“

Kolika případových konferencí se přibližně za kalendářní rok zúčastníte?

„V loňském roce pouze dvou, letos však již 3. Účastním se však každé případové konference. Jak jsem zmínila, roste počet rodičů, kteří neplní své role.“

S jakými problémy se nejčastěji rodiny potýkají?

„Pokud máte na mysli finanční a ty mají, nejsou však tím nejhlavnějším problémem. Rodiče nejsou důslední ke svým dětem, neumí to, nesou si to ze své minulosti. Také se často jedná o problémy s bydlením.“

Jaká je Vaše konkrétní činnost při účasti na případové konferenci?

„Podat vyjádření ze strany školy, co jsme vykonali v tom jednotlivém případě, a dále, jak se uplatnila opatření. Většinou však ne, proto je ta případová konference.“

Jak hodnotíte multidisciplinární spolupráci v rámci případových konferencí?

„To je velmi přínosné, pokud tam jsou všichni zúčastnění. Najednou všichni víme, co kdo dělá a jak lze ještě věci propojit a pomoci.“

Jaké spatřujete největší přínosy případových konferencí?

„Přínosy žádné, není tam žádná sankce. Důležité je přimět rodiče konat, jinak vše dnes vychází naprázdno.“

A naopak, jaké spatřujete největší úskalí případových konferencí?

„Rodiče jsou téměř beztrestní, je téměř nemožné potrestat rodiče. Většina problémů žáků vyplývá z nečinnosti rodičů.“

Je podle Vás vhodné, aby se případových konferencí účastnila rodina včetně dítěte (dětí)?

„U nás se účastní někdy i prarodiče. Je nutné, aby tam byli všichni včetně dítěte. Pokud tam je téma, které nemusí slyšet, tak jde na chvíli ven. Bez rodiny nic nevyřešíte, škola je vždy schopná a ochotná vzdělávat, ale rodiče jsou hlavní.“

Jak hodnotíte zákonnou povinnost pořádat případové konference ze strany OSPOD?

„OSPOD většinou koná na popud školy. Je tedy dobře, že koná, protože je to jediná možnost se dozvědět, co se vlastně v rodině děje.“

V čem spočívá dle Vašeho názoru úspěšnost případových konferencí?

„Zatím v ničem, jsem opravdu v tomto skeptik. Škola je osamocena. Je téměř nemožné odsoudit rodiče. Nedovedete si představit, co vše musí škola dokázat, že rodič nekoná. Pokud dáme podnět na OSPOD, nemáme právo se dozvědět, co OSPOD koná. Spoléhá na to, že rodič jim říká pravdu. OSPOD nám nemůže dát zpětnou vazbu, co zjistil, takže jediné na případové konferenci, kde jsme přítomni, se dozvíme, co se děje. Jste vázáni mlčenlivostí, ale tam se můžete domluvit na dalším postupu. Dnes je téměř rodič nepostizitelný na úkor dětí. Tak je to začarovaný kruh. Dnes je lepší špatný rodič než ústavní výchova.“

Jaké změny byste v oblasti případových konferencí navrhl(a)?

„Možná by měl být přítomen soudce. Navrhovala bych, aby v případě neomluvených hodin, rodič odpracoval dvakrát tolik veřejně prospěšných prací. Pro některé rodiče to možná má nějaký účinek, ale soud je pro ně hrozbou, ne případová konference. Sice se tam dnes konají změny, jako od napomenutí po dohled, ale čas běží hodně rychle a žák opět nechodí do školy. U nás jsme zatím řešily jen neomluvené hodiny a nedostatečnou výchovu. Ale i tak je to smutné.“